

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”När man lekte pappa skulle man sätta sig på trehjulingen och cykla iväg”

– En kvalitativ studie om hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: IdaSofia Bogren och Ida Palm

Handledare: Jari Kuosmanen

Abstract

Titel: ”När man lekte pappa skulle man sätta sig på trehjulingen och cykla iväg”
– En kvalitativ studie om hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs

Författare: IdaSofia Bogren och Ida Palm

Nyckelord: homosexualitet, faderskap, moderskap, queerteori

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs. Genom att presentera icke normativa familjeberättelser hoppas vi kunna öka handlingsutrymmet och antalet möjliga positioner för föräldrar oberoende av kön och sexuell orientering.

Frågeställningarna är:

Hur konstruerar homosexuella män föräldraskap i förhållande till diskursen om moderskap och diskursen om faderskap?

Hur förhåller sig homosexuella män till normer om familjebildning?

Vilken betydelse har sexuell orientering för homosexuella mäns föräldraskap?

Uppsatsens teoretiska grund utgörs av ett konstruktivistiskt perspektiv. Studiens teoretiska ram utgörs av diskursteori och queerteori med utgångspunkt i Judith Butlers heterosexuella matris. Det empiriska materialet består av sju semistrukturerade intervjuer med åtta homosexuella fäder. Den heteronormativa diskursen analyseras utifrån teorin om den heterosexuella matrisen och våra teoretiserade vardagsbegrepp ’moderskap’, ’faderskap’ och ’familj’. Studien visar att informanterna positionerar sig som primära, givna och närvarande föräldrar och att de ifrågasätter och utmanar den genusordning som definierar moderskap som överordnat faderskap. Informanterna ifrågasätter också att pappor och mammor förväntas ha olika könsspecifika roller i förhållande till sina barn. Genom alternativa familjebildningar utmanar informanterna normen om den heterosexuella kärnfamiljens överlägsenhet. Informanterna ger också uttryck för att de som homosexuella män har större möjligheter att positionera sig som primära föräldrar och att inta föräldraroller på ett ickestereotyp och mer mångfasetterat sätt, att de har större möjligheter att konstruera ett föräldraskap som inte är könsbestämt.

Innehåll

1 Inledning	4
Bakgrund	4
Problemformulering, syfte och frågeställningar	5
2 Tidigare forskning	6
3 Teoretiska perspektiv	9
Diskursanalytisk teori	9
Queerteori	10
Den heterosexuella matrisen	10
Modell av Butlers heterosexuella matris kopplad till familj och föräldraskap	102
Den romantiska berättelsen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn.	133
Moderskap och faderskap	13
Föräldraskap och sexuell orientering	14
4 Metodologiska reflektioner och tillvägagångssätt	15
Epistemologiska utgångspunkter	15
Förförståelse och vilka vi är	15
Val av metod	15
Litteratursökning	16
Sökandet efter informanter	17
Våra informanter	17
Att göra intervjuer	18
Bearbetning av material	19
Analys- och tolkningsarbete	19
Kvalitetskriterier	20
Etiska överväganden	21
Metoddiskussion	22
5 Resultat och analys	24
Tema Ett – diskurser om moderskap och faderskap	24
”Ser du inte att barnet behöver sin mamma”	
Tema Två – diskursen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn	32
“Hur många familjer ser ut som kristdemokraterna vill liksom?”	
Tema Tre – om föräldraskap och sexuell orientering	34
”Ungefär som att: Har du problem för att din pappa är bög?”	
Sammanfattning	37
6 Avslutande reflektion	39
Referenser	42

KAPITEL 1

Inledning

I mötet med Christoffer, en av papporna i den här studien, berättar han om en film han har sett, en film som ger bilden av att mammor står närmare sina barn än vad pappor gör. Med Christoffers ord vill vi belysa den diskurs som konstruerar mammor som primära föräldrar och pappor som sekundära, en diskurs som går som en röd tråd genom hela vår uppsats.

”Det finns en fruktansvärd film med Julianne Moore. Ok, den handlar om henne och hennes man och dom har ett barn. En dag vaknar Julianne och alla, precis alla spår av barnet är borta. Det är som att barnet inte har funnits. Det är ju liksom fruktansvärt men hon minns ju barnet så tydligt... Allting är bara borta. Ingen vän, ingen släkting vet nånting om nåt barn. Juliannes man säger '-Vadå barn? Vi har aldrig haft något barn', liksom sådär [...] Men Julianne står fast, för hon känner det såå starkt. Hon börjar rota å rota, hon river loss tapeter, ja allt...på optimalnivå som bara Julianne Moore kan liksom. Hon är verkligen en riktigt riktig mamma (ironiskt). Sen visar det sig till slut att det är aliens (skratt) som har tagit hennes barn och raderat minnen för att utomjordingarna ska kunna se hur djupt den här moderskapsgrejen går. Det är liksom ett experiment och Julianne bevisar ju då att modersinstinkten sitter så himla djupt att den inte går att ta bort [...] Den där filmen fick mig verkligen att bli iskall. Pappan liksom, hallå! Det var ju jättelätt för honom att radera bilden om att han haft ett barn. Tänk er en film om en pappa som kämpar så som Julianne Moore! Nej, nej, nej (skratt) nej, en sån film skulle man aldrig göra.”

Bakgrund

Fram till så sent som 1979 var homosexualitet klassat som en sjukdom i Sverige (www.rfsl.se). Att man skulle legitimeras icke normativa familjer var då otänkbart. Det är först de senaste 30 åren som samhällssynen på familjebildning och på vem som kan vara förälder successivt har kommit att förändras.

Thomas Johansson är professor i socialpsykologi och skriver i boken *Faderskapets omvandlingar* (2004) att man i forskning på 1980-talet fastslog att fäder var lika bra på att ta hand om barn som mödrar var. Att döma av tiden som forskningen bedrevs i tänker vi att pappor i detta fall med stor sannolikhet definierades som synonymt med heterosexuella män.

Under 1990-talet blev regnbågsfamiljer med tre eller fyra föräldrar allt vanligare (Zetterqvist Nelson 2007). 1995 infördes lagen om partnerskap som legitimerade den homosexuella relationen. Lagen ersattes 2009 med en ny äktenskapslag som innefattar par oberoende av sexuell orientering. I början av 2000-talet aktualiserades frågan om homosexuellas möjligheter att adoptera barn. I samband med detta gjordes en statlig offentlig utredning som syftade till att undersöka hälsotillståndet hos barn som vuxit upp i homosexuella familjer (SOU 2001:10). Utredningen visade att det homosexuella föräldraskapet inte på något sätt

särskilde sig från det heterosexuella men att ”tiden inte var mogen” för att låta homosexuella partners adoptera barn (Zetterqvist Nelson 2007). Man menade att allmänheten fortfarande bar på en fördomsfullhet gentemot homosexuella vilket i sin tur skulle kunna göra att barn i homosexuella familjer blev mer utsatta än andra barn (ibid). Två år senare, 2003, blev det till slut lagligt för samkönade partners att ansöka om adoption (Rydström 2004). Trots att lagen funnits i åtta år har i dagsläget ännu ingen adoption (varken internationell eller inhemsk) gått igenom till ett homosexuellt par (Nilsson 2010). Lesbiska par har sedan 2005 haft rätt till assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård (www.rfsl.se). Med andra ord har lesbiska par möjlighet att, på laglig grund, få barn *inom* den samkönade relationen utan att involvera en pappa i familjen. Motsvarande möjlighet finns inte för homosexuella män då surrogatmödraskap inte är lagligt i Sverige. Dock finns denna möjlighet utomlands.

Inom forskningsfältet ’homosexuellt föräldraskap’ har det konstaterats att föräldrars sexuella orientering inte har någon betydelse för barns sociala och psykiska hälsa. Homosexuella män som gör föräldraskap *inom* den homosexuella relationen har dock inte studerats i särskilt stor utsträckning, åtminstone inte i Sverige. Inom familjeforskningen har homosexuella fäder hamnat i skymundan. I Sverige finns bara en studie där man undersökt hur homosexuella män positionerar sig som föräldrar, men då i tre- och fyrförälderfamiljer. Hur homosexuella fäder konstruerar föräldraskap i konstellationer där det inte finns någon mamma har dock inte studerats.

Problemformulering, syfte och frågeställningar

I Sverige finns tydliga föreställningar och normer om vad en familj är och bör vara. Det finns en berättelse om ett tvåsam, komplementärt föräldraskap bestående av en kvinna och en man med därtill knutna könsspecifika förväntningar. Mammor ses som primära omsorgsgivare och pappor som sekundära (Ambjörnsson 2010; Johansson 2004).

Vårt syfte är att undersöka hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs. Genom att presentera icke normativa familjeberättelser hoppas vi kunna öka handlingsutrymmet och antalet möjliga positioner för föräldrar oberoende av kön och sexuell orientering.

Våra frågeställningar är:

- 1. Hur konstruerar homosexuella män föräldraskap i förhållande till diskursen om moderskap och diskursen om faderskap?**
- 2. Hur förhåller sig homosexuella män till normer om familjebildning?**
- 3. Vilken betydelse har sexuell orientering för homosexuella mäns föräldraskap?**

KAPITEL 2

Tidigare forskning

I detta kapitel redogör vi för delar av den forskning som bedrivits inom vårt problemområde från 1990-talet fram till idag. Då det i Sverige forskats relativt lite inom ämnet presenteras främst internationella resultat (i huvudsak studier från USA). Vi ger först en bild av hur kunskapsläget ser ut och beskriver forskningens fokus på barn och lesbiska mödrar. Vidare beskriver vi hur homosexuella fäder i många studier hamnat i skymundan.

Den internationella forskningen om homofamiljer domineras av studier gjorda på lesbiska mödrar och deras barn (Goldberg 2010; Zetterqvist Nelson 2010). Den kunskap som finns om homosexuella fäder beskriver Zetterqvist Nelson (2007) som bristfällig och spretig.

I 1990-talets USA var det många lesbiska som i vårdnadstvister framställdes som bristfälliga mödrar. Detta efter att ha levt och fått barn i heterosexuella förhållanden, separerat och kommit ut som homosexuella (Goldberg 2010; Zetterqvist Nelson 2010). Man hävdade att barnen riskerade att utsättas för fördomar och diskriminering och att utveckla en osäker könsidentitet (Zetterqvist Nelson 2007). Barnens välmående började därmed studeras och jämföras med barn till heterosexuella och resultaten visade att föräldrarnas sexuella orientering inte hade någon betydelse för barns sociala och psykiska hälsa (ibid). Johnson och O'Connor (2002) skriver också att homosexuella fäder inte studerats i samma utsträckning som lesbiska mödrar och hävdar att det delvis kan bero på att homosexuella fäder är färre till antal. Författarna redogör vidare för att den tidiga forskningen om homosexuella fäder, liksom forskningen om de lesbiska mödrarna, gick ut på att slå hål på homofoba myter om att homosexuella män skulle vara opassande fäder.

Goldberg (2010) menar att den kulturella föreställningen, om att barn behöver såväl kvinnliga som manliga förebilder, skapar en oro för att frånvaron av en mamma eller en pappa kan få negativa konsekvenser för ett barns utveckling. Denna oro hävdar författaren kan relateras till tankar om könsocialisation där pojkar antas behöva vuxna män som modeller att kunna efterlikna och identifiera sig med och att flickor på samma sätt antas behöva vuxna kvinnor. Goldberg argumenterar också för att den här typen av oro grundar sig på ideologiska antaganden om den funktionella och moraliska överlägsenheten hos den heterosexuella kärnfamiljen, vilket hon menar gör att familjer där det inte finns en pappa eller en mamma antas vara otillräckliga. Goldberg skriver vidare att forskare i flera studier undersökt oro över fader- eller moderfrånvaro bland homoföräldrar. Författaren poängterar dock att endast lite arbete gjorts där man studerat moderfrånvaro bland homosexuella fäder. Efter en genomgång av forskningsområdet påpekar även Armesto (2002) bristen på studier av fäder i planerade homosexuella familjer. 2003 publicerades en norsk studie där Andersen bland annat skrev om homosexuella fäder som hade barn tillsammans med lesbiska par. Studier av planerade homofäderfamiljer där det inte finns någon mamma är det dock fortfarande relativt ont om, i alla fall i Sverige.

Senare forskning har fokuserat på hur föräldrar själva upplever och gör föräldraskap. I jämförande studier mellan 'homopappor' och 'heteropappor' har man då funnit få skillnader i hur männen beskriver sitt faderskap (Biblarz & Savci 2010; Dunne 2000; Johnson &

O'Connor 2002). Återkommande i de homosexuella fädernas berättelser finns dock en övertygelse om att barnen i deras familjer nog kommer att bli mer öppna för mångfald och olikhet (ibid). I familjer där två homosexuella män är föräldrar har man också beskrivit en jämlik fördelning av hushållsarbete och barnuppfostran (Dunne 2000; Johnson & O'Connor 2002) eller i alla fall en mer jämlik fördelning än i heterosexuella familjer (Biblarz & Savci 2010). Studier där homosexuella fäder fått barn inom den homosexuella relationen karaktäriseras av två huvudteman; dels av de processer männen går igenom när de bestämmer sig för att bli föräldrar och hur det påverkar dem, dels studier av hur de sedan fördelar och förhandlar om roller i familjen och hur de väljer att fostra sina barn (Biblarz & Savci 2010). Många av studierna visar att homosexuella fäder är mer lika kvinnor i sitt föräldraskap (såväl heterosexuella som homosexuella kvinnor) (Mallon 2004). Mallon har intervjuat homosexuella fäder som under 80-talet blev pappor utanför den heterosexuella relationen. Han undersökte varför männen valt att bli pappor samt skillnader som uppstått i deras liv sedan de valt att bli föräldrar (ibid). Männen i Mallons studie var påfallande olika i sina föräldrastilar och skäl till varför de ville bli föräldrar. Fram trädde dock familjebertättelser som innefattade männens status som homosexuella fäder som ibland fått kämpa för att bli accepterade som pappor; självständiga och bestämda män som verkligen velat bli pappor även om de stött på motstånd (Mallon 2004).

Stephen Hicks (2005) menar att man bör ifrågasätta hela idén om att organisera människor i olika grupper av sexuell orientering eftersom det reproducerar föreställningen om homosexuella familjer som essentialistiskt annorlunda heterosexuella familjer (detta oavsett om skillnaderna är negativa eller positiva). Hicks menar att det intressanta istället är att studera det samhälle som organiserar diskurser om sexualitet och som producerar de hierarkier i vilka traditionella och heteronormativa familjebildningar dominerar. Han menar att man bör undersöka hur idéer om vilka familjer som räknas och inte räknas konstrueras (ibid). Hicks hävdar att fokus till exempel bör riktas mot att studera hur homosexuella män upplever och konstruerar föräldraroller i ett heteronormativt samhälle, där de tvingas konfrontera stereotypa föreställningar om män som oförmögna att vårda och ta hand om barn, eller som Goldberg (2010) skriver: att homosexuella fäder konstruerar sitt föräldraskap i ett samhälle där heterosexualitet är norm och mödrar förutsätts vara primära föräldrar och fäder förutsätts vara komplementära.

Zetterqvist Nelson (2006) skriver att faderskap i homosexuella tre- och fyrförälderfamiljer främst har studerats utifrån mammornas perspektiv och att papporna till stor del fortfarande är frånvarande på forskningsområdet. I artikeln *Att vara pappa i homofamiljer – berättelser om barn, mammor och familjeliv* lyfter författaren därför fram pappornas erfarenheter och upplevelser. Hon identifierar då två typer av pappor: 'En pappa som anpassar sig till mamma' där mammorna på olika sätt tillskrivs företräde i det mesta som rör vård och omsorg om de gemensamma barnen och 'En med mamma likvärdig pappa' som karaktäriseras av en barnorienterad maskulinitet med ett starkt känslomässigt behov av att vara med sina barn och att vara pappa/förälder. Zetterqvist Nelson (2007) skriver vidare att den forskning om homofamiljer som bedrivs idag bland annat är inspirerad av feministisk teori, genus- och queerteori och att man inte längre studerar skillnader eller likheter mellan homo- och heterosexuella föräldrar utan att man istället undersöker hur familjeliv görs i praktiken. Schacher, Auerbach och Silverstein (2005) skriver till exempel om homosexuella fäder som blandar traditionella pappa- och mammaroller till förmån för nya, hybrida och okönade föräldraroller och Gianino (2008) har studerat adoptivfäder som beskrivit det homosexuella faderskapet som en möjlighet att bryta mot den traditionella mansrollen som familjeförsörjare.

Författaren menar att fäderna istället har skapat en mer mångfasetterad roll vilken de också upplever som betydligt mer tillfredställande.

Zetterqvist Nelson (2010) skriver att de kulturellt och socialt tillgängliga sätten att vara pappa och mamma fortfarande är starkt bundna till en genusordning där män förväntas vara försörjare och kvinnor förväntas vara omsorgsgivare. Genusordningen menar hon utmanas när faderskap och moderskap görs på andra sätt än vad normerna föreskriver. Goldberg (2010) skriver att homosexuella som lever utanför det traditionella genussystemet har större frihet att skapa föräldraroller och arbetsdelningar som inte speglar en given genusordning med tillhörande förväntningar. Hon menar att homosexuella familjer genom att utvidga och införliva handlingar som vanligtvis definieras som något som antingen en mamma eller en pappa ska göra omdefinierar meningar och innebörder av föräldraskap och att man i och med detta också omvandlar och överskrider traditionella föreställningar om faderskap och moderskap. Goldberg menar att man på det här sättet gör motstånd mot eller utmanar normer om traditionella genus, sexualiteter och familjerelationer och att man också dekonstruerar och rekonstruerar innebörder av genus, kön och familj. Författaren skriver också att studier visar att homosexuella män som är föräldrar upplever sig vara frigjorda från hegemoniska rollförväntningar och att de därigenom tillåts vara omsorgsgivande fäder. Som homosexuella män behöver de inte i samma utsträckning som heterosexuella män anpassa sig till sociala maskulinitetsideal vilket också tillåter dem att förkroppsliga föräldraroller på ett icke stereotypt sätt (Connell 1999). Zetterqvist Nelson (2010) menar också att det är när pappor positionerar sig som lika viktig och inte som något annat än mammor som genusordningen utmanas. Johansson (2004) skriver att det under 1990-talet ur queerforskning och radikal feministisk könsteori vuxit fram något som definieras som 'det flexibla faderskapet' där man ifrågasätter den traditionella dikotoma synen på kön och som gjort att betydelsen av faderskap komplicerats. Han menar att man nu ställer frågor om det nödvändigtvis måste vara en mamma som gör vissa saker eller om det lika gärna kan göras av en pappa. Istället för kroppar och kön definieras handlingar och funktion som det viktiga, ett perspektiv som Johansson menar innefattar ett överskridande på både en symbolisk och reell nivå.

Det man hittills konstaterat inom forskningsfältet 'homosexuellt föräldraskap' är att föräldrars sexuella orientering inte har någon betydelse för barns sociala och psykiska hälsa. Att homosexuella föräldrar är lika bra eller bättre (t.ex. mer jämställda) än heterosexuella föräldrar har det också skrivits om (Biblarz & Savci 2010; Dunne 2000; Johnson & O'Connor 2002). Homosexuella män som gör föräldraskap inom den homosexuella relationen har dock inte studerats i särskilt stor utsträckning, åtminstone inte i Sverige. Vi ämnar därför i vår uppsats att undersöka hur homosexuella män konstruerar föräldraskap inom homofäderfamiljen, men inte hur de gör föräldraskap i sig utan i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs.

Teoretiska perspektiv

Eftersom uppsatsens diskursiva analysmetod också utgör ett teoretiskt perspektiv väljer vi att i detta kapitel inledningsvis presentera diskursanalysens teoretiska grund. Därefter redogör vi för studiens teoretiska ram vilken är queerteori med utgångspunkt i Judith Butlers heterosexuella matris. Vi förklarar också det centrala begreppet heteronormativitet och dess två bärande principer exkludering och assimilering. Dessutom presenterar vi egna, kompletterande begrepp av Butlers matris. Vardagsbegreppen 'faderskap', 'moderskap' och 'familj' som vi teoretiserat och förankrar i forskning som redan har gjorts.

Diskursanalytisk teori

De teoretiska perspektiv som presenteras i detta kapitel och som ligger till grund för vår uppsats härstammar från det poststrukturalistiska paradigmet och utgår från en konstruktivistisk syn på världen och dess beskaffenhet. Våra valda perspektiv betonar språket och diskursers centrala roll i görandet. Detta är också fokus inom diskursanalytisk teori och metod varför vi har valt att använda oss av en diskursiv ansats i vårt analysarbete.

En diskurs kan beskrivas som ett visst sätt att prata om något och vilar på olika typer av antaganden om hur världen är. Man kan säga att diskurser begränsar och styr sättet att tala om olika företeelser och därmed också hur man kan handla (Wikström 2007). Diskurser sätter också gränser för vad som kan tänkas (Börjesson 2003). Dominerande diskurser gör att andra hamnar i skugga (Sjöberg 1999). Diskurser om moderskap gör till exempel att diskurser om fäder som föräldrar hamnar i skymundan. Diskurser produceras i förhållande till varandra och ofta i form av motsatspar (Wikström 2007). Diskurser om faderskap produceras till exempel i förhållande till diskurser om moderskap, manligt som motsats till kvinnligt och heterosexualitet som motsats till homosexualitet. Utifrån rådande diskurser tillskrivs människor sedan olika positioner. Personer kan också själva göra anspråk på tillgängliga positioner inom en viss diskurs (Wikström 2007). Inom diskursen om fadern kan man till exempel välja att vara 'hemma-pappa', 'fotbollspappa' eller 'frånvarande pappa' etc. Det går också att göra motstånd mot rådande diskurser men bara inom ramen för det som är diskursivt möjligt (Wikström 2007). På 1970-talet uppstod till exempel "Velour-pappan" som ett motstånd mot en manlighet många tyckte var alldeles för hård (Hill 2003).

Diskurser skapas, upprätthålls och förändras i konkreta vardagshandlingar och förändringspotentialen finns i att blanda olika redan vedertagna diskursiva uttryck för att sedan använda dem i en ny kontext (Wikström 2007). Den förändringspotential som finns existerar dock bara *inom* respektive diskurs. Man kan göra motstånd genom att välja att vara mamma eller pappa på alternativa sätt och därmed utöka antalet möjliga positioner. Däremot är det svårt att definiera sig *utanför* diskurser om till exempel faderskap och moderskap (Wikström 2007). En förälder med genitalier som definieras tillhöra en man blir till exempel ofta tvungen att presentera sig som någon typ av pappa. Varje individ skapas och skapar sig således alltid i förhållande till olika diskurser (Wikström 2007). Den diskursiva makten

produceras såväl utifrån, i form av dominerande föreställningar, som inifrån individen själv i form av tänkanden och ageranden som stämmer överens med dominerande föreställningar (Foucault 2002; Lenz Taguchi 2004). Lenz Taguchi skriver att möjligheterna till agentskap (handlingsutrymme), möjligheterna att göra motstånd mot normen, alltså finns inneslutna i själva tillägnet av normerna. Vidare menar hon, precis som Foucault, att dominerande diskurser bär betydelser knutna till kunskaper och föreställningar om vem som har rätt att tala i en diskurs namn, vem som förväntas behärska och kunna något om något. Hon menar också att diskurser bär information om hur makt fördelas mellan olika positioner. Lenz Taguchi påpekar vidare att man kan ana att en dominerande och normerande diskurs är verksam så fort något tänks eller ageras utifrån att det skulle vara naturligt. Hon hävdar också att det inte skulle finnas några dominerande diskurser om människor inte ständigt handlade i enlighet med dessa normerande föreställningar. Författaren påpekar vikten av att inte essentialisera vissa individer som det ena eller andra utan hävdar istället att den dikotomiserade maktproduktionen försvagas på allvar först när kategorisering av till exempel sexualitet blir något skiftande och flytande.

Queerteori

Vi har i vårt arbete valt en queerteoretisk ansats. Detta innebär att vi har en vilja att belysa diskursiva maktförhållanden och möjlighetsvillkor, föreställningar som gör att vissa personer blir belönade med rättigheter, privilegier, makt och status bara för att de råkar vara till exempel kvinnor och/eller heterosexuella (Ambjörnsson 2006; Lenz Taguchi 2004). Centralt för queerteorin är att betrakta sexualiteter som socialt och historiskt konstruerade (Rosenberg 2002). Inom queerteorin finns också begreppet heteronormativitet som innebär att alla människor antas vara heterosexuella och att det också är det önskvärda, naturliga och överordnade sättet att leva (Kulick 2004). Kritiken av heteronormativiteten menar Rosenberg (2002) är queerteorins mest framträdande och användbara teoretiska ansats. Heteronormativitetens två bärande principer är enligt henne exkludering och assimilering vilket å ena sidan innebär att individer försöker passa in, å andra sidan att heteronormen har en förmåga att uppsluka motstånd i anpassning. I enlighet med det senare skriver Halldén, Hydén och Zetterqvist Nelson (2003) att minskandet av skillnad mellan homo- och heterosexuella har gett homosexuella familjer legitimitet men att heterosexualitet ändå är det som kvarstår som norm och att heteronormativiteten således förblir orubbad.

Den heterosexuella matrisen

Den amerikanska feministen Judith Butler har med sin heterosexuella matris försökt beskriva hur heteronormativiteten fungerar och verkar. Enligt Rosenberg (2002) menar Butler att den heterosexuella genusordningens främsta uppgift är att utesluta homosexualiteten och att göra människor till heterosexuella män och kvinnor. Heterosexualiteten avser i det här fallet tvåsam heterosexualitet (ibid). Ambjörnsson (2006) beskriver hur Butler på ett schematiskt sätt har försökt beskriva hur den heterosexuella genusordningen definierar män och kvinnor som obligatoriskt heterosexuella och som essentiellt olika. Utifrån den heterosexuella matrisen hävdar Butler att en person som föds med en viss typ av genitalier (som definieras tillhöra en man), för att bli begriplig som man, måste klä sig och röra sig på ett sätt som av andra definieras som manligt. Butler menar också att personen i fråga förväntas ha ett heterosexuellt begär till dennes polära motsats, det vill säga en person med en typ av genitalier (som definieras tillhöra en kvinna), och som för att bli begriplig som kvinna, måste presentera sig på ett sätt som andra förstår som kvinnligt (Ambjörnsson 2006; Johansson

2004; Rosenberg 2002) (se modell nedan). Butler ifrågasätter den här uppdelningen mellan det biologiska och det kulturella könet (genus) samt de normer och värden som upprätthåller heterosexualitet som överordnad andra sexualiteter (ibid). Butler hävdar att det som betraktas som naturligt är det som ständigt repeteras och reproduceras via handlingar och tänkanden. Hon menar till exempel att kön iscensätts genom olika saker människor gör, hur de rör sig och vilka kläder de väljer att ha på sig (Ambjörnsson 2006; Johansson 2004; Kulick 2004; Rosenberg 2002). En viktig komponent för att något ska uppfattas som naturligt menar Butler är upprepadet av sättet att presentera sig, något som hon benämner performativitet. Butler menar dock att människor inte är konsekventa i sina repetitiva handlingar och att det då blir tydligt att gränsen mellan manligt och kvinnligt är rörlig och att den också är möjlig att förändra och flytta (ibid). Som en konsekvens av detta menar Johansson (2004) att också föreställningen faller om vad som till exempel kunnat betraktas som en ”naturlig” fördelning av roller i en familj.

I vår uppsats väljer vi, liksom Butler, att förstå sexualitet som ett iscensättande av kulturella handlingar (och inte som drifter och biologi). Precis som Butler menar att manligt och kvinnligt bör betraktas som historiskt framvuxna och konstruerade kategorier menar Johansson (2004) att moderskap och faderskap bör betraktas på samma sätt. Det utgör också en möjlighet för oss att diskutera ett dekonstruerat faderskap (ett föräldraskap som inte är könsbestämt) (ibid). Johansson menar nämligen att föreställningen om att fäder och mödrar skulle ha olika betydelser och funktioner för sina barn bara fortlever så länge människor betraktar den som giltig. Ju mer föreställningen förlorar legitimitet desto mer flexibel blir således synen på kön, föräldraskap och familj. Johansson argumenterar också för att distinktionen mellan faderskap och moderskap i förlängningen då kommer att upplösas.

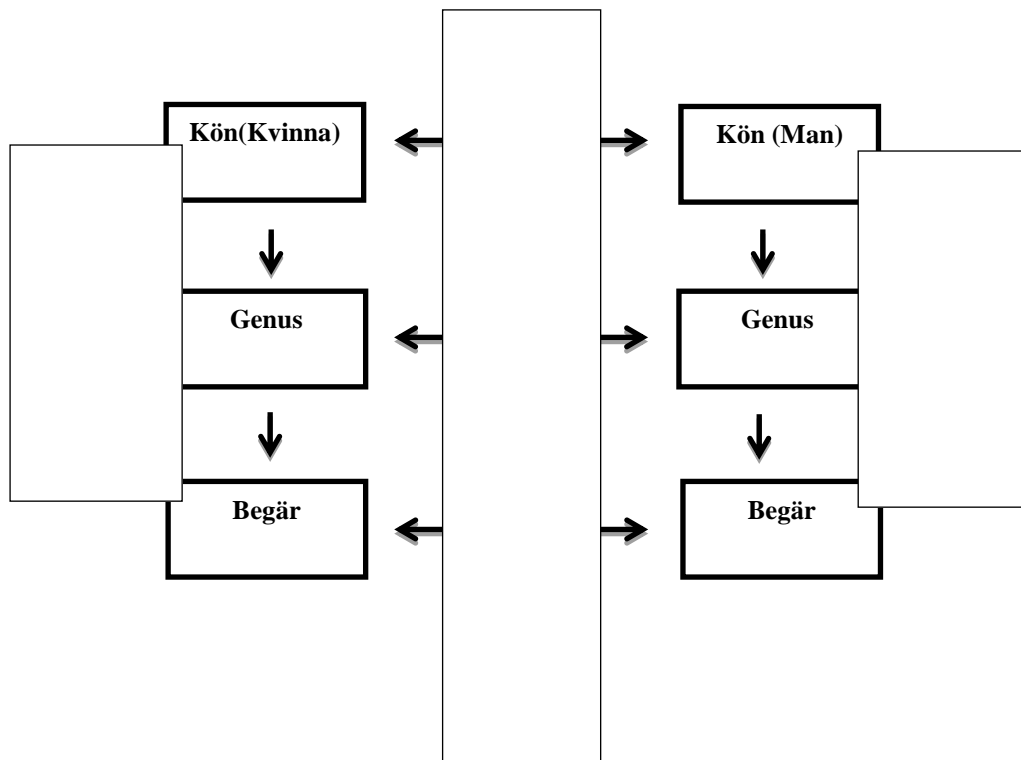
På samma sätt som Butler menar att vi *gör* kön genom performativa handlingar anser vi, precis som Halldén, Hydén & Zetterkvist Nelson (2003) att man också *gör* föräldraskap och familj. Genom att teoretisera och dekonstruera begreppen ’fader’ och ’moder’ kan man därför komma bortom traditionella uppfattningar om vad pappor och mammor är och bör vara (Weeks, Heaphy & Donovan 2001). På detta sätt kan vi förhoppningsvis, precis som Johansson (2004) skriver, skapa förutsättningar för en mer flexibel syn på kön, föräldraskap och familj, ett föräldraskap som i förlängningen inte handlar om kön och sexualitet utan istället om personer.

Då vi kritiskt vill granska diskurser om föräldraskap tänkte vi redan tidigt att den heterosexuella matrisen skulle vara en användbar ansats, eftersom den är en tankefigur över såväl kön och genus som begär. Matrisen har fungerat som en teoretisk utgångspunkt genom hela uppsatsarbetet men då matrisen inte explicit innefattar ’faderskap’, ’moderskap’ och ’familj’, valde vi att lägga till och teoretisera dessa begrepp. Butlers schematiska modell, med våra kompletteringar kom på så vis att innefatta hela uppsatsens problemområde. Senare i processen läste vi litteratur där författare (t.ex. Johansson 2004) gjort liknande kopplingar mellan faderskap, moderskap, familj och den heterosexuella matrisen. Det gjorde att vi kände att kompletteringen av matrisen var befogad samt att valen av begrepp var relevanta och hade teoretisk förankring. Det vi har gjort är att foga samman matrisen med våra valda begrepp för att visuellt visa hur de hänger ihop. Då vi strukturerat uppsatsens resultat och analys utifrån vår modell väljer vi att presentera den i detta kapitel (se nedan). I följande stycke beskriver vi också den teoretiska förankringen av våra kompletterade vardagsbegrepp (’faderskap’, ’moderskap’ och ’familj’).

Modell av Butlers heterosexuella matris med våra kompletterande begrepp.

Den heterosexuella matrisen

– kopplat till familj och föräldraskap

Butlers heterosexuella matris

En person som föds med en viss typ av genitalier (som definieras tillhöra en man, höger sida i modellen), måste för att bli begriplig som man, klä sig och röra sig på ett sätt som definieras som manligt (presentera ett manligt genus). Personen förväntas också ha ett heterosexuellt begär till dennes polära motsats (vänster sida i modellen): en person med en typ av genitalier (som definieras tillhöra en kvinna), och som för att bli begriplig som kvinna, presenterar sig på ett sätt som förstås som kvinnligt (ett kvinnligt genus) och som också förväntas ha ett heterosexuellt begär.

Våra kompletterande begrepp av Butlers matris:

Den romantiska berättelsen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn (familj)

En tvåsam, livslång heterosexuell relation med gemensamma, biologiska barn som en dominerande uppfattning om vad en familj är.

Faderskap

Position för person med genitalier som definieras tillhöra en man, som presenterar sig och gör föräldraskap på ett sätt som förstås som manligt och som har ett heterosexuellt begär till en kvinna.

Moderskap

Position för person med genitalier som definieras tillhöra en kvinna, som presenterar sig och gör föräldraskap på ett sätt som förstås som kvinnligt och som har ett heterosexuellt begär till en man.

Den romantiska berättelsen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn

För att framstå som en ansvarstagande vuxen individ skriver Ambjörnsson (2010) att man förväntas leva sitt liv på ett visst sätt; skaffa sig en partner av motsatt kön i mitten av 20-års åldern, gifta sig med denna vid 30 års ålder och sen skaffa barn som man tar hand om parallellt med sin karriär tills barnen flyttar hemifrån. Sedan förväntas man längta efter att bli mor- eller farförälder. Ambjörnsson hävdar att den här berättelsen i princip är synonym med den ideala heterosexuella kärnfamiljen. Att inte leva enligt detta mönster menar författaren vidare kan göra att en person betraktas som omogen och som en person som inte tar ansvar.

Den heterosexuella matrisen hör samman med berättelsen om heterosexualitet som självaste målet och meningen med livet (Kulick 2004). Zetterqvist Nelson (2007) menar att personer när de uttrycker en längtan efter barn eller berättar att de har barn, ofta tvingas förhålla sig till en stark och dominerande diskurs om föräldraskap som synonymt med heterosexualitet. En föreställning som utmanas när personer positionerar sig genom berättelser som inte av omgivningen betraktas som hans eller hennes att ta i anspråk (Goldberg 2010). Motstånd skapas till exempel när homosexuella män genom att berätta om att vara föräldrar eller att längta efter barn positionerar och presenterar sig som primära (Zetterqvist Nelson 2007). Apropos detta hävdar Zetterqvist Nelson att det inte går att dela in människor i de som gör motstånd och de som anpassar sig då det är beroende av sammanhanget. En person kan nämligen göra motstånd i ett sammanhang och sedan anpassa sig i ett annat. Dessutom kan ett och samma uttalande eller handling uppfattas som både motstånd och anpassning beroende på vem det är som tolkar situationen.

Moderskap och faderskap

Johansson (2004) skriver att Butlers heterosexuella matris är en modell över hur normativa föreställningar reglerar vad en familj är och bör vara där kärnfamiljen betraktas som den mest önskvärda och överlägsna. Detta har en stark inverkan på människors föreställningar om och konstruktion av vad som är en 'god familj', där Johansson menar att kärnfamiljen ständigt finns närvarande även i sin frånvaro. Han understryker dock att pappaforskningen på senare år utgjort ett genombrott för synen på fadern som omhändertagande och aktiv och att den också ifrågasatt den tidigare rådande bilden av mödrar som primära föräldrar och fäder som sekundära. Från en konstruktivistisk utgångspunkt är föräldraaktiviteter och roller inte

naturliga beteenden framkomna ur förmågan att reproducera sig, utan är istället historiskt och socialt konstruerade (Goldberg 2010). Mödrande – det vill säga den sociala praktiken att vårda och ta hand om barn – är associerat med kvinnor för att det vanligtvis är kvinnor som utför mödrande uppgifter (ibid).

I diskussionen om tvåsam och homofäderföräldraskap menar Mallon (2004) att två uppfattningar görs gällande: den ena som av biologiska skäl konstruerar föräldraskap som en kvinnlig domän där pappor ses som sekundärföräldrar, om ens närvarande. Den andra att heterosexualitet och föräldraskap är så intimt sammanflätade i vår kultur att homosexuellas föräldraskap verkar främmande, onaturligt och till och med omöjligt (ibid). Mallon skriver också att det finns en mytbildning om att män har en djurisk sexualitet de inte kan kontrollera, och en annan att män, speciellt homosexuella män, *bara* är sexuella, vilket inte passar bra ihop med omsorg om barn.

Föräldraskap och sexuell orientering

Goldberg (2010) påpekar att homosexuella familjer, precis som heterosexuella familjer, ser olika ut, och att det precis som det är svårt att generalisera beskrivningar eller uttalanden om heterosexuella föräldrar eller familjer inte heller går att beskriva alla homofamiljer som till exempel antingen anpassade eller radikala. Goldberg menar att alla människor lever sina liv på varierande, komplexa och ibland motsägelsefulla sätt och belyser att man både kan anpassa sig och göra motstånd när man förhandlar med föreställningen om biologiskt moderskap som teoretiskt och kulturellt värderat över alla andra typer av föräldraskap. Även om hon tycker att det är viktigt att undersöka hur homofamiljer kan konstruera och skapa mening på sätt som gör motstånd mot det heteronormativa belyser Goldberg vikten av att inte ha ett reduktionistiskt förhållningssätt som utgår från att alla homofamiljer aktivt och målmedvetet vill förändra traditionella uppfattningar och idéer om familj, genus och sexualitet. Ett sådant förhållningssätt menar hon är förenklande och att det ignorerar att val, beteende och roller bland homoföräldrar och deras familjer, kan handla om anpassning snarare än om att göra motstånd.

Metodologiska reflektioner och tillvägagångssätt

I det här kapitlet redogör vi för den process som lett oss fram till uppsatsens resultat samt presenterar den empiri som ligger till grund för analysen. Uppsatsens innehåll bygger på sju djupgående intervjuer, med åtta informanter, som vi genomfört med hjälp av en tematisk intervjuguide. I kapitlet diskuterar vi också de metodologiska och etiska överväganden vi gjort under arbetets gång.

Epistemologiska utgångspunkter

Vår utgångspunkt är att all kunskap är socialt konstruerad och därför aldrig kan avspegla en entydig verklighet. Utifrån ett konstruktivistiskt perspektiv menar man också att forskaren själv är involverad i kunskapsproduktionen som ett aktivt subjekt (Thomassen 2007). Det går således inte att komma åt en sann bild av verkligheten. Istället konstruerar vi vår verklighet genom att sätta ord på den (ibid). Vi betraktar därför verkligheter som individuella, sociala och kulturella konstruktioner och utgår från att tankar bara kan tänkas genom och i förhållande till diskurser (Börjesson & Palmblad 2007).

Förförståelse och vilka vi är

Vi anser att all kunskap som produceras påverkas av de som producerar den och vill därför skriva något om vilka vi är och om vår ingång i ämnet. Vi definierar oss båda som heterosexuella kvinnor. Med våra informanter delar vi erfarenheten av att vara bosatta i en större stad. Det vi inte delar, och som är av betydelse i detta sammanhang är erfarenheten av att leva i en samkönad relation och att vara förälder. Vid ett intervjutillfälle uttryckte sig en av våra informanter positivt till att vi valt att belysa just detta ämne men frågade med förundrad ton varför två heterosexuella tjejer från Göteborg valt att skriva om homosexuella fäders föräldraskap. Vi motiverade då detta med att vi båda är feminister med ett intresse för kön, sexualitet- och jämställdhetsfrågor och att vi ville undersöka heteronormen för att vi, om vi skulle bli föräldrar, varken vill tvinga in oss själva eller andra i könsstereotypa och reducerande föräldraroller.

Val av metod

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heterosexuell diskurs. Då det är informanternas subjektiva upplevelser och berättelser som står i centrum för våra frågeställningar anser vi kvalitativ metod vara bäst lämpad för vårt syfte. Vi har i vårt arbete en explorativ ansats vilket är

synonymt med ett utforskande perspektiv (Larsson 2005a). Vi har genom hela processen arbetat på ett abduktivt sätt, vilket innebär att vi kontinuerligt pendlat mellan teori och empiri i såväl problem- och syftesformulering som temaindelningar, frågeställningar, bearbetning av material och analys (Larsson 2005b).

Litteratursökning

När vi gjort vår problemformulering påbörjade vi sökningen av litteratur. De sökmotorer vi ansåg vara relevanta och som vi också kom att använda oss av var; bibliotekskatalogen Libris, deldatabasen Kvinnsam (som innefattar kvinno-, mans- och genusforskning) samt Swepub (där vetenskapliga publikationer från svenska lärosäten finns samlade). För att hitta internationella artiklar använde vi databasen CSA Social Sciences. I de svenska sökmotorerna bestämde vi oss för att använda sökorden *homosex** och *föräld**. I CSA Social Sciences använde vi sökorden *homosex** och *father**. Att vi på svenska använt oss av det mer generella sökordet *förälder/föräldrar* och inte *fader/fäder* eller *pappa/pappor* beror på att forskningsfältet i Sverige inte är så stort och att vi med de mer specifika sökorden fick väldigt få träffar. I samtliga fall valde vi att begränsa oss till litteratur skriven från år 2000 och framåt, detta för att området är ett relativt nytt forskningsfält och att mycket har hunnit hända på kort tid. Ingångarna och perspektiven har förändrats avsevärt vilket också speglas i den allmänna samhällsdebatten. Utifrån våra sökningar fick vi 72 träffar i Libris, 54 i Kvinnsam och 6 stycken i Swepub. I CSA Social Sciences fick vi 154 träffar varav de flesta från databaserna PsykINFO och Sociological Abstracts. Efter att ha gått igenom samtliga träffar genom att läsa titlar och/eller abstract valde vi ett tjugotal böcker och ett tjugotal artiklar av dem vi ansåg vara mest relevanta. Något vi fann anmärkningsvärt gällande de svenska databasernas ämnesord var att ämnesordet 'homosexuella fäder' inte fanns, medan 'homosexuella mödrar' fanns. Den här tidiga iakttagelsen såg vi som en bland många indikatorer på att fäder konstrueras som sekundärföräldrar. Vi har därefter under arbetets gång fått detta bekräftat genom att till exempel fokus inom forskning legat på homosexuella mödrar medan homosexuella fäder länge varit osynliga. Dessutom visar flera forskningsresultat hur diskursen om fäder presenterar dem som just sekundära.

När vi började bekanta oss med den vetenskapliga litteraturen på området förstod vi snart att den som stod bakom den huvudsakliga kunskapsproduktionen om regnbågsfamiljer i Sverige är Karin Zetterqvist Nelson. Hon är verksam som lektor i psykologi vid institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet. Vi mejlade henne och fick då tips om relevant litteratur. Zetterqvist Nelson föreslog också att vi skulle höra av oss till hennes kollega Anna Malmquist, legitimerad psykolog och doktorand (också verksam vid Linköpings universitet). Malmquist skriver nu en avhandling om regnbågsfamiljer med fokus på lesbiska mödrar och i svaret vi fick från henne gav hon uttryck för att homosexuella fäder är ett ämne som det finns alldeles för lite kunskap om.

För att orientera oss på fältet läste vi också debattartiklar och reportage. Vi tittade på program via Sveriges Television och beställde dokumentärer från utbildningsradion. Vi pratade med vänner och bekanta som delgav oss erfarenheter gällande icke traditionella mamma-pappa-barn-familjer. Vidare läste vi också de populärvetenskapliga böckerna *Homofamiljer -Guide i praktiska, juridiska och ibland absurda frågor för homosexuella som vill ha barn* samt *Queerkids och deras föräldrar*. Den förstnämnda är skriven av journalisterna Sara Stenholm och Cecilia Strömberg och innehåller reportage om tolv homofamiljer som berättar om sina familjekonstellationer. Den andra handlar om nya familjer och svensk familjepolitik där journalisten Annika Hamrud undersöker familjenormen. Den här kunskapsorienteringen underlättade såväl vårt utformande av problemformulering, syfte och frågeställningar som

arbetet med vår intervjuguide. Den gjorde också att vi kände oss mer trygga i mötet med informanterna och att vi kunde förstå, följa upp och fråga vidare på ett sätt som vi annars inte hade kunnat göra.

Sökandet efter informanter

De praktiska urvalskriterierna har utgjorts av homosexuella män som är föräldrar. När detta väl stod klart för oss började vi fundera över hur vi skulle få fatt i vårt urval. Vi oroade oss över att vi inte skulle få tillräckligt många informanter och försökte därför tänka ut alla möjliga sätt för att komma i kontakt med homosexuella pappor.

Vi började med att formulera ett anslag där vi bland annat beskrev uppsatsens bakgrund och syfte samt vilka informanter vi sökte. Vi redogjorde också för studiens etiska riktlinjer samt för var uppsatsen skulle komma att publiceras. Därefter kontaktade vi merparten av RFSL:s kontor i Sverige. Anslaget sattes upp på anslagstavlor i ett flertal av deras lokaler och lades ut på RFSL-Göteborgs hemsida och Facebooksida. Vi kontaktade sedan Regnbågsfamiljer som är ett socialt nätverk för homo- och bisexuella föräldrar, deras familjer och vänner. Vi kontaktade också en ideell förening för surrogatmödraskap. Vi lade dessutom ut anslaget på Quiser (-nordens största community för homo-, bi-, trans-, queerpersoner och deras vänner) i specifika forumgrupper som på olika sätt relaterade till att vara homosexuell förälder. Vi satte också upp anslaget på lämpliga platser runt om i Göteborg samt bad vänner och bekanta att fundera över om de kände någon som stämde överens med våra urvalskriterier. När vi väl började få tag i personer som ville medverka i vår uppsats frågade vi också om de i sin tur kände någon eller några som skulle vilja delta. Vi kom i kontakt med flest informanter genom vårt anslag på Quiser. Av anonymitetsskäl har vi valt att inte delge hur vi kom i kontakt med varje enskild informant.

Våra informanter

Då vårt syfte är att studera hur homosexuella män konstruerar föräldraskap har vi valt att intervjua homosexuella män som är föräldrar eftersom vi anser att det är de själva som bäst kan berätta detta. Utifrån våra urvalskriterier; homosexuella män som är föräldrar, fick vi åtta informanter som samtliga är öppna med sin sexuella orientering.

För att värna om informanternas anonymitet har vi valt att använda oss av fiktiva namn. Samtliga informanter har godkänt namnen och en av dem fick efter önskemål själv välja namn. Vi vill inte heller avslöja informanternas specifika ålder och har därför valt att dela in dem i olika åldersgrupper. En informant är mellan 25-30 år, en är mellan 30-35 år, fyra av informanterna är mellan 40-45 år och en är mellan 45-50 år. De bor alla i en större stad i Sverige. Enligt vår subjektiva uppfattning och utifrån Bourdieus teorier om ekonomiskt, socialt, kulturellt och symboliskt kapital tillhör samtliga informanter medel- eller övre medelklass (Carle 2004).

Christoffer, Göran och Sven har fått barn genom surrogatmödraskap. Per och Niklas har barn tillsammans med ett lesbiskt par. Carl har barn tillsammans med sin man och en lesbisk kvinna. Thomas har barn tillsammans med sin vän Sofia och de har båda varsin partner som definieras som extraförälder. Åke har barn tillsammans med sin före detta fru. Deras barn kom till innan Åke 'kom ut' som homosexuell. Åke har själv alltid sett sig som homosexuell förälder. Han bor idag tillsammans med ett av sina barn och med sin sambo (som är man).

I tidigare svenska studier har det inte fokuserats på män som gör föräldraskap inom den tvåsamma homosexuella relationen där det inte finns någon aktiv mamma. Vi tyckte att det var en intressant ingång och ville därför till viss del, och i den mån vi kunde, styra vårt urval i enlighet med detta. Vi valde också att ha med en informant som har äldre barn, detta då den samhällseliga debatten om *vem* som kan vara och *hur* man kan vara förälder har genomgått en stor förändring de senaste 30 åren. I övrigt är genomsnittsåldern på våra informanter ganska hög vilket skulle kunna spegla att man inom den homosexuella familjen generellt får barn senare i livet. Vår ambition var att få höra så många informantröster som möjligt, samtidigt som tidsramen för uppsatsen har utgjort en begränsning. Vi anser dock att våra åtta informanter gett oss en riklig empiri för att kunna uppfylla studiens syfte.

Att göra intervjuer

För att samla in empiri till vår uppsats har vi genomfört sju djupgående, semistrukturerade intervjuer med åtta informanter. Samtliga intervjuer tog mellan en och en halv till två timmar. Informanterna bestämde själva var intervjun skulle äga rum. Intervjuerna har utförts i deras hem, på stillsamma caféer samt på deras arbetsplatser. Alla intervjuplatser har känts bekväma och vi tror inte att platsen begränsat informanterna i det de valt att säga. Samtliga intervjuer har efter samtycke spelats in. En intervju genomfördes med pappaparet Per och Nicklas som har barn tillsammans och de var båda lika delaktiga under intervjun. När vi intervjuade Åke var hans sambo (som inte är far till barnen) närvarande, dock utan större delaktighet. Sambon ingår inte i vår informantgrupp. Resterande fem intervjuer har skett med en informant för sig. Två av dessa gjordes via telefon, den första för att informanten själv önskade göra detta och den andra på grund av det geografiska avståndet. Telefonintervjuerna utfördes av en av oss, de andra gjorde vi tillsammans.

Vi har genomfört intervjuerna med stöd av en intervjuguide bestående av följande fem teman; 'berättelsen om ett liv med barn', 'informanternas förhållande till begreppen moderskap och faderskap', 'svårigheter med samkönat föräldraskap' samt 'fördelar med samkönat föräldraskap' och 'betydelsen av sexuell orientering för föräldraskap'. Samtliga teman har utgått från vårt syfte och har tydlig förankring i våra frågeställningar. Dessa teman har tagits fram på abduktiva grunder, dock främst utifrån teorin om den heterosexuella matrisen. Till varje tema formulerade vi sedan ett antal mer specifika frågor. Främst då vi känt att intervjusamtalet gått lite trögt har vi mer koncentrerat använt oss av intervjuguiden. Annars har den snarare funnits med som stöd och checklista. Vi har försökt ställa frågor där informanterna fått utrymme att resonera och reflektera. Vår strävan har också varit att få en bra balans mellan att följa deras resonemang och våra temafrågor (Dalen 2007; Kvale & Brinkmann 2009; Trost 1997). Vi har dock reflekterat över att vår intervjuguide i viss mån kan ha hindrat oss från att höra vissa viktiga delar i informanternas berättelser, detta då intervjuguiden kan begränsa oss att tänka utanför den.

Att vara två som intervjuar har vi sett som något positivt. Trost (1997) menar att det kan innebära ett gott stöd att vara två samt att de, om de är samspelade, vanligen gör en bättre intervju med större informationsmängd och förståelse än vad en intervjuare skulle göra. Då vi fördelade de olika temana mellan oss kunde en ha huvudansvar för temats frågor medan den andra kunde vara mer lyhörd och fokusera på följdfrågor. Den andra kunde också i större utsträckning vara mer närvarande och till exempel ha mer ögonkontakt med informanterna, något som är en viktig form av icke-verbal kommunikation (Eide & Eide 2006; Trost 1997). Temafördelningen följdes inte heller den strikt utan fanns där som stöd. Utifrån informantens

perspektiv skulle det faktum att vi var två kunna innebära att denne kände sig i underläge. Vi har dock inte upplevt att så varit fallet. Vi tror snarare att det bidragit till en mer avslappnad stämning.

Vi började samtliga intervjuer med att ännu en gång redogöra för de forskningsetiska riktlinjerna; vi upprepade kortfattat syftet med vår uppsats, påminde om att deltagandet var anonymt och frivilligt, att de när som helst utan att förklara varför kunde välja att avbryta samt att materialet i intervjuerna bara skulle användas i studiesyfte. Vi sa att de förslagsvis kunde säga 'pass' eller 'hoppa över' om det var någon fråga de inte ville svara på. Att informanten redan innan intervjun visste om att han skulle få se över sina citat och ges utrymme att ändra, lägga till eller ta bort något ser vi som en fördel, dels för att tillvägagångssättet känns etiskt riktigt men också för att vetskapen om detta kan ha gjort att informanten kände sig mer trygg och inte behövde tänka lika mycket på vad han valde att berätta. Intervjuerna har till viss del påmint om ett samtal. Vi är dock väl medvetna om att de inte går att likställas vid jämlika samtal då det enbart är vi som ställt frågor. Däremot upplever vi att vi med samtliga informanter skapat ett möte som har varit gynnsamt för insamlingen av material. Vi tycker dock att det på telefon var en aning svårare att få till stånd samma slags möte, framförallt på grund av att det spontana samtalet är svårare att få till när man inte interagerar i ett fysiskt rum.

Bearbetning av material

Efter varje intervju avsatte vi en stund för reflektion då vi skrev ner våra tankar och funderingar. De här anteckningarna har vi sedan gått tillbaka till i samband med vårt arbete med resultat- och analys. Vi har i så stor utsträckning som möjligt försökt att transkribera färdigt en intervju innan nästa skulle genomföras, dels för att så snart som möjligt återigen få höra det som sagts, men också för att se över om våra frågor fungerat bra eller om vi eventuellt borde göra några ändringar till nästa intervju.

I *Narrativ teori och metod* refererar Johansson (2005) till samtalsforskaren Ochs som belyser vikten av hur man transkriberar, då det får betydelse för hur man sedan förstår sitt material. Vi har valt att göra utförliga transkriberingar där vi skrivit ner alla sagda ord, såväl som hummanden och pauser, betoningar, sarkasm och uttryck som skratt och suckar. För att värna om våra informanternas anonymitet har vi i transkriberingarna valt att inte skriva ut namn på varken dem själva, deras barn, nämnda vänner eller orter etc. De citat vi använder oss av i resultat- och analysdelen har också setts över och godkänts av respektive informant. I vissa fall har informanten själv gjort vissa små ändringar för ökad läsbarhet/förståelse samt för ytterligare anonymitet.

Flera gånger under intervjuerna upplevde vi hur informanternas berättelser och våra teoretiska tankar 'samtalade med varandra'. Vi valde därför att mellan varven av intervjuer pröva empirin mot våra valda teorier. Vi prövade också teorin mot empirin för att kontrollera relevansen i våra teorier och att vi inte tvingade in det våra informanter sagt i något som inte stämde överens med deras berättelser.

Analys- och tolkningsarbete

Vi har i vårt analysarbete använt oss av en diskursiv- narrativ ansats. Diskursteorins utgångspunkter har vi tidigare beskrivit under teoretiska perspektiv. Den narrativa delen har vi

använt för att urskilja historier som berättats under intervjuerna. I mer traditionell narrativ analys menar Johansson (2005) att man ser intervjun som *en* berättelse med en början, en mitt och ett slut. Därefter försöker man sedan att rekonstruera informantens olika berättelser till en dramaturgiskt sammanhängande historia. Vår analys utgörs av ett poststrukturalistiskt angreppssätt där vi istället betraktar intervjun som en mängd olika berättelser, parallella så kallade smånarrativ (ibid). Vår ambition är därför inte att hitta logiska samband mellan de smånarrativ som skildras utan vi låter dem istället existera sida vid sida för att vi vill visa på komplexitet och på att olika diskurser och föreställningar existerar parallellt. Till exempel kan en informant samtidigt som han pratar om sig själv som en fullt kompetent förälder också, i ett annat narrativ, prata om mammans exklusiva roll som förälder i förhållande till barnet, vilket visar på berättandets situationsbundenhet.

Vi har valt att analysera hur informanterna konstruerar sig, positionerar sig och handlar i förhållande till diskurser om moderskap, faderskap, familj och obligatorisk heterosexualitet. Poststrukturalistisk analys handlar om att identifiera diskurser för att därefter dekonstruera dem. Diskursen om modern som primär bygger till exempel på antagandet om mammor som viktigare föräldrar än pappor. Genom att identifiera detta antagande kan vi dekonstruera diskursen och göra plats för andra antaganden som att till exempel kön inte har någon betydelse för föräldraskap. Diskursanalysen är som vi tidigare skrivit kritisk till sin natur och syftar till att skapa social förändring och att åstadkomma mer jämlika maktförhållanden i samhället. Detta stämmer väl överens med vårt syfte att vilja öka handlingsutrymmet och antalet möjliga positioner för föräldrar oberoende av kön och sexuell orientering.

Det blev tidigt påtagligt för oss att det inte finns några tydliga gränser mellan uppsatsens olika arbetsmoment. Det går till exempel inte att särskilja intervjuarbetet från analysarbetet då det ständigt pågår parallella processer mellan uppsatsens olika delar. Vi har därför kontinuerligt under arbetets gång fört anteckningar över olika kopplingar mellan empiri och teori.

När transkriberingen var färdig tog vi oss an intervjuerna som resultat i 138 sidor skriven text. För att få fatt i relevanta teman återgick vi till Judith Butlers heterosexuella matris och ritade upp den som en modell utifrån begreppen kön → genus → begär (Ambjörnsson 2006; Johansson 2004; Kulick 2004; Rosenberg 2002). Vi kompletterade modellen med 'diskursen om moderskap', 'diskursen om faderskap', 'tvåsamhet', 'den romantiska berättelsen = barn' samt 'sexualitet som obetydlighet'. Dessa delar utgjorde sedan underlag för kodning. Våra teman kom till på abduktiv väg; genom att vi hela tiden pendlade mellan teori och empiri. Vi ritade upp modellen på post-it-lappar där 'diskursen om moderskap' traditionellt fick färgen rosa, 'diskursen om faderskap' fick färgen blå, den 'heterosexuella matrisen' blev svart, 'tvåsamhet' grön, den 'romantiska berättelsen' fick färgen lila och 'sexualitet som obetydlighet' blev gul. Med dessa kulörer färglade vi därefter våra utskrivna intervjuer. När kodningen var gjord lät vi empirin vila medan vi fokuserade på andra moment i uppsatsskrivandet. Detta för att inte dra några förhastade slutsatser samt för att vi inte på ett förenklat sätt skulle riskera att tvinga in empirin i vår tänkta modell. Efter att vi sedan gått igenom vårt kodade material bestämde vi oss för att slå ihop tre av våra teman till ett tema. 'Tvåsamhet', 'den romantiska berättelsen = barn' och 'sexualitet som obetydlighet' resulterade då i temat: 'den romantiska berättelsen om heterosexuell tvåsamhet = barn'.

Kvalitetskriterier

Till skillnad från i kvantitativ forskning sammanfaller begreppen validitet och reliabilitet inom kvalitativ forskning. Validiteten handlar i vår studie om hur väl våra resultat stämmer

överens med tidigare forskning. Reliabiliteten i uppsatsen handlar om att reflektera över våra val av teorier och begreppens användbarhet (Wikström 2007). Validitet och reliabilitet handlar också om hur väl vi kommunicerar vårt arbete med analys och empiri, att vi bland annat tydligt kan redogöra för hur vi har gått tillväga (ibid). Vi gör i vår studie inte anspråk på någon sanning utan istället på det som kallas 'relativ trovärdighet' vilket bland annat innebär en trovärdig argumentation i vårt arbete (Wikström 2007). Generaliserbarheten hänvisar i vårt fall till hur väl våra teorier håller (ibid). På samma sätt som Wikström resonerar vill vi visa på möjligheter att tala om något utan att för den sakens skull säga hur vanligt det är. Den heterosexuella matrisen har väglett oss såväl genom den litteratur vi läst som i konstruktionen av uppsatsens teman. Den har också tagit oss vidare till kompletteringar av den samma. Det faktum att matrisen varit så användbar, tänker vi, argumenterar för dess giltighet. Begreppen 'moderskap', 'faderskap', och 'den romantiska berättelsen om heterosexuell tvåsamhet = barn', har sedan varit applicerbara såväl som teman för uppsatsen som vid sammanställning av tidigare forskning, teoriavsnitt och analys av resultat. Detta menar vi indikerar så väl hög validitet som reliabilitet. I vår metodologiska genomgång har vi på ett så detaljerat sätt som möjligt försökt beskriva hur vi har gått tillväga. Ambitionen är att man som läsare ska kunna följa och skapa sig en bild av hur vi valt att kategorisera och analysera vår empiri. Vi vill också att man ska kunna göra en bedömning av huruvida våra analyser verkar vara rimliga och försvarbara utifrån vårt insamlade material. För att man ska ha en möjlighet att göra detta har vi valt att delge läsaren citat som vi vill ska visa på variation i vårt material. Vår förhoppning är också att vår argumentation ska framstå som trovärdig och att våra resonemang ska vara teoretiskt hållbara.

Våra informanter är inte representativa för alla homosexuella män som är föräldrar men de visar på konstruktioner av möjliga positioner, generaliserbara för alla som är eller önskar att bli föräldrar (Wikström 2007). Faderskap kan betraktas, konstrueras och göras på de här sätten, men kan också betraktas, konstrueras och göras på en mängd andra sätt. Som Wikström uttrycker det vill vi visa hur man kan dekonstruera det konventionella sättet att tala om faderskap och till viss del hur man kan tala istället. Vi gör inga anspråk på att säga något om vilka våra informanter *är* eller *hur* de gör sitt föräldraskap. Vårt arbete syftar istället till att visa hur våra informanter konstruerar föräldraskap i förhållande till olika heteronormativa diskurser.

Etiska överväganden

Som framgått av våra metodologiska reflektioner har vi kontinuerligt gjort olika etiska överväganden. Vi vill dock under denna rubrik lyfta fram ytterligare några etiska aspekter av vårt arbete.

Kvale och Brinkmann (2009) hävdar att man kan dela upp etiska överväganden i två olika aspekter. Den första handlar främst om hur man informerar sina informanter om villkoren med deltagandet i studien, att det är frivilligt och att man är anonym etc. Den andra aspekten handlar om hur man därefter använder sitt insamlade material. Vad gäller den första aspekten menar vi att vi med noggrannhet försökt följa informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (se redogörelse för detta tidigare i kapitlet). Något vi reflekterat över har varit samtyckeskravet och graden av deltagandets frivillighet. Vi tänker oss att det kan vara svårt att mitt i en intervju bryta och säga att man inte längre vill delta, trots att man vid upprepade tillfällen fått höra att det skulle vara helt okej. Angående konfidentialitetskravet har vi tänkt på att det kan vara problematiskt att intervjua två personer från samma familj. Detta då ena parten kan berätta något känsligt eller privat som skulle

kunna komma att kännas igen av den andra parten. Vi valde därför i fallet där båda parter i föräldraskapet skulle medverka att intervjua dem tillsammans. Informanterna kan även i denna situation säga något som inte gillas av den andre, men då är i alla fall personen i fråga högst medveten om att han tar del av det som sägs. Ytterligare en aspekt gällande anonymitetskravet har varit att låta informanterna själva få läsa de citat vi önskat använda i uppsatsen. Vi öppnade för möjligheten att eventuellt ändra, lägga till eller ta bort något i citaten. Vi ville också säkerställa att informanterna blev tillräckligt anonyma. Samtliga informanter meddelade att de godkände sina citat. En av dem ville att vi skulle göra en ändring för att göra citatet mindre personligt. Vad gäller Kvale och Brinkmanns andra aspekt har vi haft stor respekt för vår empiri. I reduceringen av materialet har vi bland annat försökt tänka på vad som vi i intervjun tyckte framträdde som viktigt för respektive informant. Givetvis har de utvalda citaten styrts av våra teoretiska perspektiv men vi har för den sakens skull inte tvingat in empirin i teorin (Mattson 2005). Att sälla och reducera det insamlade materialet var en krävande process. En utskriven intervju på cirka 20 sidor skulle komprimeras till ett fåtal citat, en reduktionsprocess Mattson beskriver i termer av att göra våld på sin empiri. I samband med att informanterna fick ta del av sina citat var det några som uttryckte att de tyckte att våra val av citat visade på att vi lyssnat väl på det de hade berättat, respons som gjorde att processen i efterhand kändes lite mindre svår.

Att vi har valt att studera hur homosexuella män gör föräldraskap innebär att vi särskiljer dessa män som grupp. Vårt syfte är dock inte att skilja ut homosexuella män som annorlunda, göra en så kallad andrafiering (SOU 2005:41). Vi vill istället dekonstruera de föreställningar som finns om könat föräldraskap för att synliggöra andra sätt, generaliserbara för föräldrar oavsett kön och sexuell orientering. Att göra detta innefattar också en etisk aspekt då vi istället för att bara skriva om hur det *är* också visar på hur det *kan vara* (Wikström 2007). Vi tror inte att vi genom vår studie riskerar att göra skada, främst för att vi inte går in och värderar våra informanternas föräldraskap och praktiker. Vi förutsätter att de är bra föräldrar och ifrågasätter istället en dominerande heteronormativ diskurs som alla som är föräldrar förhåller sig till. Därför är det också motiverat att vi som heterosexuella kvinnor studerar hur homosexuella män gör föräldraskap.

Metoddiskussion

Börjesson (2003) skriver att man inte kan vänta med teori och perspektiv tills man ska börja bearbeta sitt material utan att det istället ska vara en ständig påminnelse om vad det är man gör och vad det får för konsekvenser för det man gör. I vår uppsats är det informanternas subjektiva upplevelser och berättelser som ligger till grund för det som skrivs. Samtidigt hade vi redan från början tankar om vad vi ville skriva. Vi ville undersöka hur homosexuella män gör föräldraskap, men inte hur de gör föräldraskap i sig, utan i förhållande till en dominerande diskurs om heterosexualitet. Modellen av den heterosexuella matrisen har varit användbar såväl som teoretisk utgångspunkt som för vårt metodologiska arbete med denna studie (angreppsättet stämmer också väl överens med den forskning som gjorts de senaste åren). Att redan från början ha en teoretisk tanke tycker vi har varit bra då det gjort att vi hela tiden haft en vetenskaplig förankring av våra frågor och funderingar.

Arbetet med att koda och gruppera vårt empiriska material har givetvis inneburit att vi tvingats att kategorisera, något som Börjesson (2003) menar är en godtycklig social konstruktion. Han hävdar också att vi redan när vi sett någonting som ett fenomen har gjort vår tolkning, och att vi redan då skapat mening. När vi därefter ordnat och analyserat vårt material har vi bara möjliggjort och berättat en av många tänkbara berättelser (ibid). Vi gör

inte anspråk på att ha ställt öppna frågor då vi, i likhet med Börjesson, anser att det i princip är omöjligt för informanter att i en intervju svara precis som de vill, bortom befintliga berättelser och diskursiva förhållanden. Att en intervju till exempel delas upp i teman och frågor menar Börjesson innebär en direkt styrning av berättelsen. Vår ambition har varit att möjliggöra för våra informanter att ge oss så rika berättelser som möjligt. Vi har försökt att vara lyhörda såväl i vårt lyssnade som i att ställa följdfrågor. Då det i mångt och mycket ändå varit vi som möjliggjort vad som kunnat och inte kunnat sägas har vi mot slutet av varje intervju frågat våra informanter vad de hade förväntat sig att intervjun skulle handla om. Vi frågade om det var något tema de inte tyckte var relevant, eller om det var något de tyckte var viktigt som vi inte hade berört. Dessa frågor fick delvis funktionen att kontrollera relevansen i våra valda teman, men blev också en möjlighet för oss att få fatt i sådant vi tidigare inte tänkt på. Några av våra informanter sa också att de sett till att få prata om det de ville trots att vi inte hade frågat om det. Ingen av våra informanter har uttryckligen sagt att det finns en heterosexuell matris men det är ändå i förhållande till den vi analyserar och tolkar deras berättelser. Genom att gå till väga som vi har gjort skulle man därför kunna säga att vi delvis visar hur diskurser konstrueras och hur vi också konstruerar våra valda diskurser som "sanna". Som vi tidigare skrivit bestämmer diskurser vilka kategorier som kan betraktas som logiska och som man tycker stämmer överens med verkligheten. Således är den här uppsatsen vår konstruktion av verkligheten (Börjesson 2003). Hade vi varit några andra än de vi är, hade uppsatsen varit en annan.

Våra informanter skiljer sig åt i sina familjekonstellationer och hur de har fått barn. Urvalet kan kanske därför upplevas som spretigt. Vi hade en önskan om att få en så stor spridning som möjligt gällande var våra informanter var bosatta. Dock hade vi svårt att styra detta då de flesta vi fick kontakt med bodde i stora städer. Många av våra informanter sa att de trodde att det underlättade för dem (med sina familjekonstellationer) att de bodde i en stor stad jämfört med om de hade bott på landet. Detta stämmer överens med Lambs (2010) och Mallons (2004) resonemang om att det finns en större tolerans för mångfald i större städer. Det förs ingen statistik över detta men vi tänker att fler homosexuella familjer lever och bor i större städer vilket också kan vara en förklaring till det urval vi fått. Vår informantgrupp, består som vi tidigare skrivit, av fäder i olika typer av familjekonstellationer. Tre av papporna gör föräldraskap utan en mamma. Resterande fyra informanter gör föräldraskap tillsammans med en eller två mammor. Vi skulle i vår undersökning ha kunnat välja att bara ha fäder som till exempel samtliga fått barn via surrugatmödraskap där det inte finns någon aktiv mamma. Vi skulle också ha kunnat eftersträva en bredare representation av informanter avseende klass eller fördelning av boende i stad respektive landsbygd. Förtjänsten med vårt urval menar vi finns i att det visar på en variation av konstellationer som homosexuella män kan vara föräldrar i. Vi tror också att vi genom våra informanter kunnat få en mer komplex berättelse om hur man som homosexuell man kan göra föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heterosexuell diskurs.

Resultat och analys

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs. Här presenterar vi resultaten av våra intervjuer samt vår analys. Vi har valt att dela in resultat och analys i tre teman, det första temat besvarar frågeställningen om hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i förhållande till diskursen om moderskap och diskursen om faderskap. Det andra temat svarar på frågan hur homosexuella män förhåller sig till normer om familjebildning, eller med andra ord, hur de förhåller sig till diskursen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn. Det tredje och sista temat rör frågan vilken betydelse sexuell orientering har för homosexuella mäns föräldraskap. Strukturen för analysen bygger på Butlers heterosexuella matris med våra kompletterade begrepp; 'faderskap', 'moderskap' och 'familj'.

Tema Ett – diskurser om moderskap och faderskap

”Ser du inte att barnet behöver sin mamma”

En vedertagen föreställning om familjen är att den består av en mamma och en pappa som i egenskap av biologiskt kön förväntas förhålla sig olika till sina gemensamma barn. Mamman framträder i denna föreställning som primär omsorgsgivare och pappan som sekundär. Vi kommer i det här avsnittet ge exempel på hur denna föreställning om föräldraskap tar sig uttryck i olika konkreta situationer.

Carl: En av mina vänner har jättemånga bra exempel på där folk verkligen åberopar den här generella mammagrejen [...] Jag kommer så väl ihåg när hon berättade, hon hade suttit med deras äldsta barn och så satt pappan med det yngsta barnet och dom hade suttit i flera timmar. Barnet var så förenöjt och glatt där det satt i pappans knä och sen plötsligt så var det nånting som gjorde att barnet började gråta och då tog det liksom en minut tills det kom fram nån till pappan och sa '-Men ser du inte att barnet behöver sin mamma?'

Citatet belyser diskursen om modern som primär förälder och fadern som sekundär. Det visar på uppfattningen att mamman kan ge barnet något som pappan inte kan. Pappan förutsätts inte vara kompetent nog att ta hand om sitt barn och heller inte veta vad barnet behöver. Att personen i citatet reagerar på att barnet gråter kan förklaras utifrån det faktum att barnet sitter i pappans knä. Hade barnet däremot gråtit i mammans knä kan man tänka att personen i fråga troligtvis litat på mammans förmåga att kunna trösta barnet. Enligt Carl blir det tydligt att samma situation (ett barn som gråter i någons knä) definieras olika beroende på i vems knä barnet sitter. Gråter barnet i pappans knä handlar det om pappans oförmåga att kunna trösta. Gråter barnet däremot i mammans knä handlar det istället om att barnet är ledset och otröstligt snarare än mammans förmåga att trösta. Citatet ovan kan ses som ett uttryck för

heteronormativitet där mammor definieras och betraktas som naturliga och självklara föräldrar överordnade pappor (Rosenberg 2002).

Thomas beskriver nedan hur mötet med mödravårdscentralen förmedlar och reproducerar föreställningen om modern som primär förälder.

Thomas: Och där kan man ju prata om normer i samhället, hur svårt det är för en blivande pappa att ha kontakt med mödravårdscentralen överhuvudtaget. Ofta är dom på och säger, när jag ringer och anmäler saker, eller bokar om, eller såhär, att dom alltid måste fråga '-Ja... kan vi... ?' Det är liksom mammans personnummer dom utgår från, inte vårt ärendenummer eller nåt familjenummer. Dom säger så här flera gånger '-Ja kan vi ta mammans nummer också?' Och när dom har någon uppföljningsfråga så ringer dom henne istället för mig som har haft kontakt med dom. Det är mamman som kommer dit och jag är medföljande.

Göran återger en liknande erfarenhet i mötet med mödravårdscentralen.

Göran: När jag ringde MVC, det var i vecka 12, då började sköterskan med att säga att det är i vecka 10 man brukar höra av sig och '-Varför är det du som ringer och inte din sambo som ringer?' Ja och... då förstår ju jag att hon menar '-Varför är det inte din kvinnliga sambo som ringer?' Och när jag sa det att '-Ja men det är jag som brukar sköta såna här saker och min man jobbar just nu'... då blev hon givetvis ännu mer ställd (skratt).

Citaten ovan visar på hur en samhällelig institution förmedlar en uppfattning om mamman som primär förälder och pappan som sekundär. Redan innan barnet är fött knyts det starkare till mamman genom att personalen till exempel efterfrågar mammans personnummer och också ger uttryck för att det är hon som ska sköta kontakten med mödravårdscentralen. Pappans deltagande och delaktighet ifrågasätts och han måste hävda sin position som förälder eftersom han inte betraktas som självklar och given. Mamman ses, till skillnad från pappan, som en kompetent organisatör av familjen. Personalen återkopplar till mamman istället för till pappan, som är den som haft kontakten med mödravårdscentralen och ger på detta sätt intryck av att tvivla på pappans förmåga. Det här resonemanget kan vi koppla till informanten Åke som pratar om att det finns en bild av pappor som ointresserade av sina barn. Åke menar att pappor som *är* intresserade därför ständigt måste hävda sig som delaktiga pappor och att det kan vara en ganska tuff utmaning att göra det.

Som vi tidigare nämnt är det i föreställningen om föräldraskap det biologiska könet som bestämmer hur en förälder förväntas förhålla sig till sina barn. Med följande citat tydliggör vi hur denna föreställning redan tidigt kan inverka i människors liv och hur den också kan styra människors föreställningar om vad som är möjligt att göra. I citatet nedan exemplifieras hur biologiskt kön, för att bli begripligt och accepterat, måste stämma överens med tillhörande genusförväntningar (Ambjörnsson 2006).

Göran: Vuxna frågar ju barn mer så alltså '-Vad ska du bli när du blir stor?' och barn pratar om '-När jag blir stor så ska jag...' osv. Mina kompisar skulle ju bli brandmän och sotare och allt möjligt, men jag ville bli mamma [...] När vi lekte såhär mamma, pappa, barn så tänkte jag att när jag varit barn fem gånger och pappa fem gånger och vi ska leka leken för elfte gången, så är det ju i alla fall min tur ur rättvisesynpunkt att vara mamma. Men det fick jag inte [...] Så sen lärde jag mig att jag inte bland andra barn kunde tala om att jag ville vara mamma. Och nu så förstår jag ju varför pappa inte var någonting jag funderade över. Och det var ju just det att det inte innebar någon så stor aktiv del i barnens liv. När man lekte pappa, då skulle man ju sätta sig på trehjulingen och cykla iväg (skratt). Det var ju mammans engagemang jag var intresserad av. Ja, sen när jag blivit större så har jag liksom insett att jag inte kan bli mamma rent (skratt) ... utan att om en man blir förälder så kallas han för pappa.

Göran är i citatet intresserad av att iscensätta rollen som en aktiv, närvarande och engagerad förälder. Han har redan som barn förstått att dessa egenskaper kopplas till en person som kallas mamma. Däremot har han som liten inte förstått att moderskapet är förbundet med ett specifikt biologiskt kön. Görans berättelse belyser det sociala livets konstruktivistiska karaktär. Genom mamma-pappa-barn-leken får han lära sig vad som anses vara okej och inte. Hans lekkamrater markerar i enighet med den heterosexuella matrisen att 'mamma' inte är en möjlig position för honom att inta (Ambjörnsson 2006; Rosenberg 2002). Så småningom lär sig Göran hur han ska leka för att passa in samtidigt som det inte påverkar hans övertygelse om att det är 'mamma' han vill vara. I andra berättelser talar Göran om hur han, när han förstått att han inte öppet kan leka med typiska tjejeleksaker, istället omvandlar nallebjörnar till dockor och byggklossar till strykjärn. Görans handlingar kan ses som olika former av anpassning men också som motståndsstrategier (Rosenberg 2002; Zetterqvist Nelson 2007). Han har förstått att omgivningen ser det som omöjligt för honom att inta positionen som mamma. Vi tänker att Göran, för att inte bli utsatt för tillrättavisanden, finner egna lösningar och bäddar in sina intressen i mer typiskt 'killiga' förklädnader. Han gör det på så vis möjligt att göra det han vill samtidigt som han också räddar sig själv från att utsättas för korrigeringar i sina lekar. Göran har aldrig tvivlat på att han skulle kunna inta positionen som en engagerad och närvarande förälder. Han har heller inte tvekat på att han skulle kunna utföra de uppgifter som av omvärlden klassas som typiskt kvinnliga. Som vuxen har han dock förstått att han i den positionen inte kommer benämnas som mamma. Görans berättelse går att koppla till Rosenbergs (2002) resonemang om heteronormativitetens bärande principer; exkludering och assimilering. Om Göran skulle ha fortsatt att göra anspråk på rollen som mamma tänker vi att hans kamrater hade exkluderat honom ur leken. I stället väljer Göran att anpassa sig. Detta definieras enligt Rosenberg som assimilering i form av uppslukat motstånd. Huruvida något definieras som motstånd eller anpassning menar Zetterqvist Nelson (2007) beror på typen av sammanhang. I Görans fall ser vi handlingen att leka pappa istället för mamma som en anpassning, samtidigt som han också gör motstånd i de egna lekarna där nallebjörnar görs till dockor och byggklossar görs till strykjärn. Göran lärde sig att han som blivande förälder skulle komma att kallas för pappa. Nedan följer dock ett citat där Görans barn tror att han är just en mamma.

Göran: För nåt halvår sen pratade de [på dagis, vår anm.] om att bebisar hade varit i mammas mage innan de blev bebisar. Och sen då kommer mina barn hem och frågar mig om dom har varit i min mage, trots att vi aldrig har kallat mig mamma, men ändå frågade de mig. Men då pekade vi på [ett foto av, vår anm.] surrogatmamman och sa '-Nej ni har varit i hennes mage.' Och då liksom... jaha ja, så hade de svaret på det. Det var ingen stor sak. Men den här frågan... då är det just mig dom frågar och inte min man. När dom ska göra rollfördelningar så ger dom mig den kvinnliga rollen.

På samma sätt som Göran när han var liten har hans barn förstått att ett visst beteende och sätt att vara förknippas med personer som kallas mamma. Däremot har de ännu inte förstått att benämningen mamma är förbundet med ett specifikt biologiskt kön. Eftersom Göran intar en position med egenskaper som ofta härleds till mammor tror barnen att han är deras mamma och att de därför har varit i hans mage. Mödrande, det vill säga den sociala praktiken att vårda och ta hand om barn- är associerat med kvinnor för att det vanligtvis är kvinnor som utför mödrande uppgifter (Goldberg 2010). I Görans familj verkar barnen tycka att det främst är Göran som står för denna sociala praktik och tror därför att de har varit i hans mage.

Samtliga av våra informanter positionerar sig tydligt som primära föräldrar. Trots det finns det tillfällen då några av dem talar i enlighet med diskursen om mamman som primär. Nedan följer ett citat som visar på detta. Papporna i exemplet tar stort ansvar för praktiska sysslor kopplade till barnet och mamman. Deras handlingar visar på omsorg men det huvudsakliga

syftet är att just mamman ska få tid tillsammans med barnet. Detta ser vi som ett tydligt uttryck för diskursen om modern som primär förälder.

Carl: Men vi var väldigt mycket markservice. Så vi har ju gjort mycket för mamman och barnet. Så hon behövde bara koncentrera sig på barnet. Vi skötte allt, städning, ekonomi, matlagning, vi gjorde matlådor så hon hade mat till dagen efter, ja (eh) allt vi kunde, så att hon verkligen fick ha den tiden med barnet.

Drygt en tredjedel av våra informanter har fått barn genom surrogatmödraskap och har ingen aktiv mamma i sin familjekonstellation. Utifrån föreställningen om familjen där mamman framställs som primär lever de här informanterna således i familjer där den ”viktigaste” föräldern inte finns. Diskursen om mamman definierar homofäderfamiljer som bestående av två sekundärföräldrar som i mindre utsträckning vet vad barn behöver och kan tillgodose deras behov. En händelse som återberättas av Sven visar hur starka förväntningar människor har på att alla barn ska ha en närvarande mamma.

Sven: Vi var ute på promenad. Vid ett övergångsställe blev vi påhoppade av en äldre kvinna som sa '-Å vilka söta små barn, och ni får vara ute och gå utan mamma?' Varpå jag svarade '-Nej men förstår du, dom har ingen mamma, dom har två pappor.' '-Nä, sa hon, alla barn har en mamma.' '-Nä, sa jag, just dom här två barnen har ingen mamma, dom har två pappor.' '-Nä, alla barn har en mamma.' Och sen när vi hade sagt det där fram och tillbaka ett antal gånger så fräste jag till henne '-Över en miljard människor i världen tror på jungfrufödelse så då kan du tro på att dom här barnen har två pappor.'

Det något befängda i citatet blir extra tydligt om man tänker sig att det hade varit två mammor som var ute och promenerade med sina barn. Att någon då skulle ha frågat: ”Och ni får vara ute och gå utan pappa?” är inte särskilt troligt. Men då ’frånvarande fäder’ existerar som ett vedertaget begrepp i språket möjliggörs föreställningen om frånvarande fäder och också möjligheten för pappor att inta en sådan position. Inom modersdiskursen finns inte begreppet ’frånvarande mamma’, och det är därför svårt att föreställa sig mammor som frånvarande och därmed också svårare för mammor att tillskrivas den positionen, eller att ta en sådan position i anspråk.

”Lejonmamman” – om mamman som primär

Per: Den ena mamman var ju lite rädd innan första barnet föddes. Jag minns inte riktigt vad hon sa men ungefär, eh.

Nicklas: Att lejonmamman skulle ta över (skratt).

Många av våra informanter har resonerat och funderat kring förekomsten av en eventuell modersinstinkt. Carl berättar till exempel om hur mamman till hans barn, innan barnet föddes, påtalade vikten av jämställdhet och att inte falla in i könsstereotypa roller. Carl säger dock att han upplevde att mammans inställning förändrades när barnet väl hade fötts. Mamman positionerade sig då som viktigare än papporna i relation till barnet. Carl berättar också att mamman själv var förvånad över hur hon kände och att hon påfallande ofta senare har sagt att hon efter barnets födsel fått känslor hon inte trott att hon skulle få. Vi tycker det är intressant att fundera kring hur dessa känslor skapas. Vi tänker oss att det ligger närmare till hands för kvinnor att förklara sina starka känslor i termer av modersinstinkt eftersom det redan finns en berättelse om en sådan, medan fadersinstinkt inte existerar som begrepp. Vi menar också att föreställningen om en modersinstinkt kontinuerligt backas upp av diskursen om modern som

primär. Vi tänker oss därför att starka känslor som generellt uppstår i och med föräldraskap tenderar att definieras som specifika för moderskapet. Vissa menar att mammors starka känslor kan förklaras med att de under nio månader varit kroppsligt nära sitt barn på ett sätt som pappor inte har. Denna närhet antas då ha skapat ett starkt band mellan kvinna och barn. En av våra informanter menar att det kan vara just detta som gör att vissa pappor blir sekundära.

I kontrast till tanken om den biologiska mamman som primär vill vi lyfta fram ett av Zetterqvist-Nelssons forskningsresultat som visar att också ickebiologiska lesbiska mammor i tre- eller fyrklöverfamiljer (familjer med tre eller fyra föräldrar) i vissa fall positionerar sig som viktigare än papporna. Utifrån det här exemplet kan vi dra slutsatsen att biologin (bärandet av barnet) inte är den avgörande faktorn för förekomsten av modersinstinkt. Det verkar snarare vara en fråga om kön, att kvinnor förutsätts ha starkare känslor för barn än vad män har och att de också förväntas vara bättre på att ta hand om barn. Att mammor hyser dessa starka föräldrakänslor tror vi till stor del beror på att kvinnor lärt sig att det ska vara så (Ambjörnsson 2006). Informanten Christoffer resonerar kring dessa specifika moderskänslor när han berättar om föräldrars olika ageranden i vårdnadstvister. Han påstår att kvinnor är kulturellt inlärda att ”ta fighten” för sina barn och att de som inte gör det anses vara dåliga mödrar. På samma sätt menar han att män är inlärda att *inte* ”ta fighten”, utan istället ta ett steg tillbaka. Detta menar Christoffer beror på att männen fått lära sig att mamman är den ’riktiga’ och ’lite viktigare’ föräldern. Resonemanget om inlärda positioner exemplifieras här i en episod som en av våra informanter redogör för.

Christoffer: Jag har stått på en inflyttningsfest, eller nånting sånt, och pratat med en vilt främmande kvinna i min ålder som hade två barn och så bla, bla, bla... pratar hon på om sitt föräldraskap. Det var innan jag själv hade fått barn. Sen så säger hon att hennes största ångest är att hon ska dö. '-Jaha varför då?' Jo för att hur ska hennes barn klara sig då? De klarar sig ju inte utan henne (ironiskt) Alltså, hennes livsuppgift är ju att ta hand om sina barn och dom är symbiotiskt kopplade till henne. Så om hon dog så blir det fruktansvärt. Hennes man står bredvid [...] A) Självisikten hos henne är ju lika med noll. B) Självisikten hos honom är ju också lika med noll. Att han inte bara säger, men typ om hon hade hetat Gertrud, whatever liksom '-Hej hopp, stopp och belägg här nu, men jag är också en del av den här familjen. Och om du dog, det vore ju inte bra, men jag skulle nog klara av att ge barnen mat och se till att de somnar.'

I citatet framgår att informanten tydligt ifrågasätter de diskurser som finns gällande mammor och pappors positioner i förhållande till sina barn. Det blir också tydligt att Christoffer provoceras av mammans sätt att positionera sig som primär samt pappans passiva ställning där han inte gör anspråk på att vara en kompetent, aktiv förälder. Samtliga informanter har gett exempel på hur de vid flera tillfällen reagerat på diskurser om modern som primär och hur den tar sig uttryck i olika konkreta praktiker. Här följer exempel på hur några informanter förvånats över mammors tankar om sig själva under barnens första levnadsår.

Nicklas: Hon som var tilltänkt att vara biologisk mamma, hon hade nån idé om att barnen inte skulle kunna sova hos papporna det första året. Och då blev det så här '-Men vad är det du säger nu?' (förvånad) [...] Man är ju så olika när det gäller inställning till modersinstinkt. Det här var ju en kvinna som alltså... när man väl diskuterade djupare, så tyckte hon faktiskt att modersinstinkten var lite starkare än fadersinstinkten [...] Men det finns ju en sån bred syn i samhället om att modern är liksom den goda modern och ja... pappor är också bra, men det är sen, kanske lite om några år.

En annan informant berättar om ett tillfälle då deras barn, vid ett halvårs ålder, skulle börja sova vissa nätter hemma hos honom och hans man.

Carl: Så då sa vi det, att det kanske är bättre att barnet bor själv med oss redan första natten [istället för att mamman också skulle sova över hos dem, vår anm.] Och funkar inte det så får vi göra på något annat sätt, men i alla fall kolla om det funkar, vilket först blev en jättechock för mamman '-Nej, det går inte och det går absolut inte, jag nattammar ju och det är omöjligt, kom tillbaka om ett halvår.' Det var hennes första reaktion. Och vi liksom '-Om ett halvår, då är hon ju över ett år.' (förvånad)

Vi har tidigare nämnt att fadersinstinkt inte existerar som ett vedertaget begrepp. Däremot ser vi i det första citatet hur Nicklas använder sig av just det ordet när han pratar om föräldrars positioner i förhållande till sina barn. Att han använder det begreppet tänker vi skulle kunna vara ett uttryck för att han definierar pappor som likställda mammor. Användandet av begreppet fadersinstinkt skapar en motvikt till begreppet modersinstinkt; en motvikt som kan göra att tanken om den starka modersinstinkten neutraliseras. Vi vill dock påpeka att informanterna i vår studie inte talar om en essentialistisk, biologisk instinktkänsla, utan snarare talar om påtagligt starka känslor för barn, känslor som annars generellt sett tenderar att förklaras i termer av modersinstinkt.

”Då är det en man som har ryggen mot barnet och så är det ett kryss över honom” – diskursen om fadern

Diskurser produceras i förhållande till varandra och ofta i form av motsatspar (Wikström 2007). Till exempel produceras diskursen om modern som primär i förhållande till diskursen om fadern som sekundär. På samma sätt reproducerar diskursen om frånvarande fäder en föreställning om mödrar som närvarande. Vi ska här presentera hur diskursen om fadern kan ta sig uttryck.

Christoffer: När man köper barnleksaker, barnstolar eller barnprylar är det alltid så att när det handlar om utförandebeskrivningar, alltså hur du byter blöja och sånt där, då är det alltid en kvinna, en symbolgubbe med runt huvud med någon slags kropp med en liten kjol som utför saker med barn. När det handlar om varningsbilder på exakt samma prylar eller andra prylar, så är det alltid män. Alltså '-Sätt inte ditt barn i den här stolen och gå ifrån' Då är det en man som har ryggen mot barnet och så är det ett kryss över honom. Varför illustrera en kvinna som gör så? Så gör ju inte kvinnor. (ironiskt)

De instruktioner Christoffer berättar om är tydliga exempel på hur mammor reproduceras som primära, närvarande och kompetenta omsorgsgivare och pappor som sekundära, frånvarande och inkompetenta. Ett annat exempel som ytterligare visar hur samhället reproducerar diskursen om fadern som sekundär är Thomas berättelse om en bok han fått på mödravårdscentralen.

Thomas: Boken vi fick från mödravårdscentralen... en hel bok om föräldraskap, men bara ett halvt kapitel om att vara pappa med en checklista på vad som är viktigt när man är pappa. Att såhär... skapa din egen relation till barnet att, ja, på olika punkter, vad som är viktigt att komma ihåg. Vilket känns... det blir ju jättemärkligt.

I det Thomas berättar om boken från mödravårdscentralen framträder en diskurs om föräldraskap som synonymt med moderskap. Både instruktionen med den överkryssade pappan och boken om föräldraskap framställer fäder som inkompetenta och sekundära föräldrar.

”Mammor tar hand om barn, pappor är barnvakter” – om fadern som sekundär

I citatet nedan ges ett exempel på hur kvinnor och mammor inte bara positionerar sig som primära i förhållande till sina egna barn utan också i förhållande till andras barn.

Sven: Eftersom det inte finns någon mamma [i vår familj, vår anm.], så tillskyndar ju alltid ett antal kvinnor som anser att vi är... alltså att vi behöver hjälp.

Ida: Hur bemöter ni det?

Sven: Ja men oftast så handlar det mer eller mindre om att bryskt mota bort dom. Dom vet ingenting om våra barn. Men per definition så är det ju så att genom att vi är pappor så... mammor tar hand om barn, pappor är barnvakter. Det är liksom den mentala bilden.

Till skillnad från citatet där Carl berättade om det gråtande barnet i pappans knä, tillskyndar kvinnorna i Svens exempel enbart på grund av att det i Sven och hans sambos familj inte finns någon mamma. Kvinnorna förutsätter att de två papporna inte själva klarar av föräldraskapet och kommer därför till undsättning redan innan barnet uttryckt ett behov av exempelvis tröst. Kvinnorna i citatet verkar tro att de, trots att de är främmande för barnen, bättre vet vad barnen behöver än papporna som är med sina barn varje dag. Detta bara i egenskap av att de är just kvinnor. Informanten Åke ger ytterligare ett exempel på att pappor inte förväntas vara fullvärdiga föräldrar som kan ta hand om sina barn.

Åke: Jag har liksom tagit ut två och ett halvt års föräldraledighet med tre barn. Och där stack jag ut [...] folk ifrågasatte ju mig. Och just därför så fick min fru frågan '-Hur kan du våga lämna barnen hemma med din man?'

I och med att kvinnorna ifrågasätter Åkes fru, menar vi att de indirekt hävdar att mammor är bättre än pappor på att ta hand om barn. Sven sa ovan att den mentala bilden är att ”mammor tar hand om barn och att pappor är barnvakter”. Till skillnad från kvinnorna som tillskyndar i Svens exempel tolkar vi att kvinnorna i det här citatet menar att Åke inte ens skulle vara förmögen att ”passa” sitt barn. Dom frågar hur hans fru ”vågar” lämna barnen hemma med honom, vilket indikerar att det finns en risk i att göra det, att det skulle kunna vara farligt. Utifrån den här typen av föreställningar menar vi att det skapas en bild av pappor som påverkar hur såväl mammor som pappor positionerar sig i förhållande till sina barn. Den här typen av föreställningar skulle också kunna vara en av många orsaker till att män tar ut en mindre del av föräldraledigheten än vad kvinnor gör. De kan också ha betydelse för att pappor inte i samma utsträckning som mammor tidigt är närvarande i barns liv.

”Vi var inte intresserade av att vara spermadonatorer”- om pappor och mammor som lika självklara föräldrar

Gemensamt för samtliga pappor i vår studie är att de inte finner sig i att betraktas som sekundära föräldrar. Istället ifrågasätter de och gör motstånd mot diskursen om moderskap som primärt föräldraskap. De intar också en position som av omgivningen inte betraktas som deras (Goldberg 2010, Zetterqvist Nelson 2007). I kontrast till diskursen om faderskap som sekundärt föräldraskap positionerar sig istället våra informanter som givna, och primära föräldrar. Deras sätt att positionera sig påminner om hur fäderna i Mallons studie (2004) talar om sig själva som självständiga män som verkligen velat bli pappor.

Carl: Jag kanske tar mer initiativ. Jag kan tänka mig att andra män tar ett steg tillbaka på ett mer... ja men att männen själva tycker att '-Det där är en mammagrej så jag behöver inte...' Medan jag känner att hon [hans dotter, vår anm.] lika gärna kan bli tröstad av mig som av mamman, det tror jag. Någon annan hade kanske sagt att det är omöjligt eller att '-Det där ger jag mig inte ens in på.'

Som vi tidigare skrivit behöver pappor ofta hävda sig för att kunna definieras som föräldrar som är lika självklara och bra som mammor (till exempel i möte med mödravårdscentralen). Samtliga informanter understryker dock att de i stor utsträckning rör sig i kretsar där varken deras familjekonstellation eller föräldraskap ifrågasätts. De av informanterna som inte fått barn via surrogatmödraskap säger också att de i sitt sökande efter mammor aktivt valt kvinnor som delar deras syn på föräldraskap om mammor och pappor som likvärdiga föräldrar.

Per: Vi var inte intresserade av att vara spermadonatorer och mammorna var inte heller intresserade av att ha några spermadonatorer, utan aktiva pappor.

Vi vill med citaten nedan visa hur diskursen om modern som primär förälder påverkat informanternas föreställning om sig själva som föräldrar. Citaten skildrar hur några av dem i ett tidigt skede av föräldraskapet ibland tvivlat på sin föräldraförmåga. Vi menar att diskursen om modern här kan ha styrt informanterna i deras sätt att tänka och därmed också deras sätt att handla (Wikström 2007). Carl oroar sig här över att han och hans man inte ska räcka till för sitt barn den första natten hon ska sova hos dem. Åke tror att han inte är kapabel nog att byta blöja.

Carl: När barnet var sju-åtta månader så började vi med en natt [att barnet skulle sova hemma hos dem, vår anm.] vilket gick mycket mycket bättre än vi hade trott [...] Det gick klanderfritt, och vi hade verkligen sett framför oss att det skulle bli... att hon skulle vakna och att hon skulle bli otröstlig för att få bröstet, tröst av bröstet. Men så fort hon vaknade och vi tog upp henne i famnen så somnade hon om [...] Så sen dess har vi liksom inte ens haft vällingflaskan redo utan det har räckt att ha famnen och så har hon somnat [...] Så då fick vi verkligen bevis på att det är tryggheten som är det avgörande liksom. Det har inte varit några problem alls. Och senast i natt så vaknade hon inte en enda gång på hela natten utan hon sov från kvart i nio till sju.

Åke: Men då hade ju jag en väldigt speciell fru, för hon sa ju det när vi kom hem med första barnet från BB '-Ja nu kan ju du byta blöja.' '-Nämen, jag kan inte' säger jag direkt. Och då säger hon '-Nä, det kunde inte jag heller för tre dagar sen' och så gick hon och så stod jag bara där. Så det gjorde väl också att jag fattade att nä men... det där kunde inte hon heller.

Trots att diskursen om modern i de här situationerna gör att informanterna tvivlar på sin föräldraförmåga låter de sig inte hindras från att handla. De inser också snabbt att det inte finns någon grund för deras tvivel. Tanken att de inte skulle klara av att byta blöja eller ta hand om ett barn på natten blir snabbt en föreställning utan grund. När Carl övervunnit sitt tvivel stärks han som förälder och därmed också hans möjligheter att inta en position som primär förälder. Genom att papporna i vår studie positionerar sig som lika viktiga som mammor, utmanas genusordningen som annars definierar moderskap som överordnat faderskap. En viktig del i dekonstruktionen av genusordningen är också att papporna inte konstruerar moderskap och faderskap som olika kategorier med därtill knutna könsspecifika förväntningar, utan att de istället konstruerar ett föräldraskap oberoende av kön (Zetterqvist Nelson 2010). Att prata i termer av att vara 'lika bra' reproducerar nämligen föreställningen om pappor som essentialistiskt annorlunda mammor. Detta på samma sätt som Hicks (2005) resonemang om att homosexuella familjer genom jämförelser med heterosexuella familjer konstrueras som 'något annat'. För att konstruera ett föräldraskap där man varken

reproducerar köns- eller sexualitetsordningar bör man istället för att säga att pappor är lika bra som mammor eller att homosexuella föräldrar är lika bra som heterosexuella föräldrar prata om bra föräldraegenskaper och dåliga föräldraegenskaper.

Tema Två – diskursen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn

“Hur många familjer ser ut som kristdemokraterna vill liksom?”

Normer om familjebildning bygger på en dominerande berättelse om heterosexuell tvåsamhet som målet och meningen med livet. Enligt den här berättelsen förväntas man skaffa sig en partner av motsatt kön i mitten av 20 års ålder, gifta sig med denna vid 30 års ålder och sen skaffa gemensamma barn som man tar hand om parallellt med sin karriär tills barnen flyttar hemifrån (Ambjörnsson 2010). Det här sättet att leva sitt liv framställs som överordnat och mer önskvärt än andra sätt att leva, det är först när man har en partner och barn som man uppfattas som lycklig (ibid). Vår informant Åke ifrågasätter den här typen av berättelser och menar att den inte har någon förankring i människors levda praktiker.

Åke: Hur många familjer ser ut som kristdemokraterna vill liksom? Förlåt om jag är politisk, nä men lite så är det ju, det finns ju inte knappt. Ett genomsnittsäktenskap i Sverige är sju år.

Trots att människor inte lever sina liv helt enligt diskursen om 'den romantiska berättelsen om heterosexuell tvåsamhet som vägen till ett liv med barn' har den betydelse för människors val och föreställningar om hur man ska och bör göra familj. Individer skapas och skapar alltid sig själva i förhållande till olika diskurser (Wikström 2007). Oavsett om man väljer att leva sitt liv i enighet med 'den romantiska berättelsen' eller inte, förhåller man sig till den. Varje annan berättelse mäts mot den dominerande. Väljer man till exempel att antingen leva flersamt eller själv mäts och värderas det mot normen om tvåsamhet.

”När jag blir stor så sitter jag i ett litet hus med en gullig fru och barn” – om hur den heterosexuella matrisen tar sig uttryck.

Ovan beskrev vi diskursen om 'den romantiska berättelsen' vilken är synonym med hur den heterosexuella matrisen tar sig uttryck. Nedan följer exempel på hur diskursen verkar och har betydelse för människors val och föreställningar om *hur* man bör göra familj.

Åke: När jag var 18 så hade jag psyket inställt i mitt huvud att när jag är 21 år så är jag gift och har barn, det var ju liksom så som man gjorde ungefär. Ja... så jag såg framför mig hela mitt liv att det skulle bli precis som mamma och pappa och hela släkten som hade gift sig i samma slöja och blablabla, samma kyrka och samma datum och allt det där. Så jag såg framför mig att liksom när jag blir stor så sitter jag i ett litet hus med en gullig fru och barn. Det var liksom min bild. Och när den då inte var uppfylld så var det liksom '-Vad är det här?' [...] Så att sen förverkligade jag den drömmen, vilket jag inte borde ha gjort kanske, men det gjorde jag i alla fall, så jag bestämde mig för att så här såg det ut. Det var så hårt inpräntat i mig, så jag skulle bara genomföra det [...] När jag va 25 så gifte jag mig. Stort kyrkbröllop, hon hade på sig min mammas slöja som mormor hade haft som hennes väninna hade sytt och det var bordsplacering, trerätters och det var frack och det va veteranbil från kyrkan och risgryn och parasoller och allt, precis som det ska vara i den fyrkantiga boxen, och sen undrade jag efteråt vad fan jag hade gjort [...] ville jag det här? Jag levde ut nånting som jag trodde var viktigt att man skulle göra. Sen har

mina föräldrar drömt om att det skulle vara så [...] så jag uppfyllde mina föräldrars dröm mer än att jag uppfyllde vad jag själv egentligen hade velat.

Åkes citat visar att föreställningen om heterosexuell tvåsamhet som förutsättning för familjebildning var så stark att han gjorde val som han annars inte hade gjort. Under intervjun berättar Åke att han hade ett flertal pojkvänner innan han gifte sig med sin fru. Att någon av hans pojkvårsrelationer skulle ha kunnat utgöra en grund för familjebildning var dock aldrig något som Åke såg som möjligt. Den rådande diskursen om familjebildning var så stark att Åke internaliserade förväntningarna och gjorde de till sina egna. Som vi tidigare skrivit styr 'den romantiska berättelsen' *att, när, med vem och hur* du förväntas skaffa familj. Om man på något vis avviker från den här berättelsen kan det göra att personen i fråga betraktas som omogen och ansvarslös (Ambjörnsson 2010). Hur detta kan komma till uttryck illustreras i följande citat.

Åke: När jag var gift då så va det '-Åh nu kommer Åke med sin fru' eller sådär '-Nu kommer det äkta paret' och sen så flyttade jag ihop med min nuvarande sambo [som är man, vår anm.] och då är det så här '-Killarna kommer över i helgen och äter'... Så att jag blev liksom plötsligt kille igen från att ha varit man. Det heter liksom killarna helt plötsligt och det tycker jag är märkligt, att jag plötsligt blev kille igen när jag var 40 plus det brukar man ju inte säga normalt.

Föreställningen om att 'den romantiska berättelsen' förutsätter heterosexualitet gör att homosexuella familjer osynliggörs. Kulick (2004) menar att diskursen om heterosexuellt föräldraskap som överordnat är så stark att homosexuellt föräldraskap inte ens framstår som möjligt. Nicklas beskriver nedan hur han och hans partner kan passera som heterosexuella då de syns tillsammans med sina barn.

Nicklas: Om vi går ut med två barn så kan nog omgivningen uppfatta '-Här är en pappa med sin polare och två barn.' Det står ju liksom inte gaypappa i pannan på oss [...] vi gömmer oss inte bakom barnen men vi blir gömda eller de [barnen, vår anm.] blir nått slags alibi för att vi... '-Ja men gud dom har ju barn så då måste dom ju va normala eller hetrosar.'

Nästa citat visar hur 'den romantiska berättelsen' starkt är förbunden med ett förväntat heterosexuellt föräldraskap. Det innebär att homosexuella personer inte i samma utsträckning som heterosexuella personer kan göra anspråk på att leva 'den romantiska berättelsen'. Att Per är homosexuell utgör grunden för hans ifrågasättande av sig själv som möjlig familjeskapare.

Per: I början så drömde vi om barn, och jag hade någon, EH... barnslig, eller omogen kanske man ska säga, eller nej inte omogen, men jag hade frågeställningen; blir dom skadade av att ha samkönade föräldrar eller inte? Blir dom mobbade och dyligt? Alltså det här va jag för tio år sen och en spegelbild av samhället. Givetvis så kom vi sen fram till att det här är ju vanlig föräldraoro, det har ju ingenting med sexualitet och kön att göra, utan sen kände vi att det är så klart att vi ska ha barn

Pers oro kan förstås utifrån dåtida uppfattningar om homosexuella som olämpliga föräldrar (Goldberg 2010; Zetterqvist Nelson 2007 2010). En diskurs där den heterosexuella kärnfamiljens funktionella och moraliska överlägsenhet framträder så starkt att Per ifrågasätter sig själv som lämplig förälder (Goldberg 2010). Per berättar att han och hans sambo sedan gick en kurs i RFSL:s regi där barn fick berätta om sina erfarenheter av att växa upp i homosexuella familjer. Per säger att det var i samband med kursen som han fick tilltro till sig själv som möjlig förälder. Att en sådan här typ av kurs erbjuds visar på att det finns en stark rådande norm om familjebildning som inte inkluderar homosexuella. Det visar också på

att det fanns ett behov av att slå hål på den typen av homofoba myter för att Per och andra homosexuella skulle få en tilltro till sig själva som möjliga föräldrar.

Det finns en kulturell föreställning om att barn behöver såväl manliga som kvinnliga förebilder inom familjen (Goldberg 2010). Föreställningen leder till att familjer där det inte finns någon mamma antas vara otillräckliga. Under våra intervjuer resonerade vi kring föreställningen om behovet av kvinnliga förebilder inom familjen. Gemensamt för samtliga informanter är att de betonar vikten av att deras barn ska få ha en mängd olika vuxna omkring sig och att förebilderna inte nödvändigtvis enbart behöver utgöras av föräldrarna. En informant ifrågasätter också varför man så tydligt betonar just vikten av manliga och kvinnliga förebilder och menar att man lika gärna skulle kunna välja att betona vikten av till exempel etnicitet. Istället för att fokusera på vad förebilden har för kön menar de flesta av våra informanter att man istället borde fundera över vilka egenskaper man vill att en förebild ska ha. Informanterna utmanar normen om den heterosexuella kärnfamiljen som överlägsen genom att belysa vikten av att flera vuxna ska vara engagerade och delaktiga i barnens liv och att det inte behövs just en mamma och en pappa för att barnen ska få vad de behöver. Informanterna gör inte heller anspråk på att själva kunna vara precis allt för sina barn.

Tema Tre – om föräldraskap och sexuell orientering

”Ungefär som att: Har du problem för att din pappa är bög?”

Att vara förälder presenteras i mångt och mycket som synonymt med att vara heterosexuell (Zetterqvist Nelson 2007). Så länge man har pratat om homosexuellt föräldraskap har det funnits en föreställning om homosexuella föräldrar som ’något annat’ än heterosexuella föräldrar. För att det heterosexuella föräldraskapet ska framträda som överordnat konstrueras homosexuellt föräldraskap som dess motsats och som mindre bra. Vi kommer i det här temat ge exempel på hur föreställningen om ett normativt, heterosexuellt föräldraskap tar sig uttryck i olika konkreta situationer.

Åke: När min dotter gick på gymnasiet va hon lite trött under en period, det berodde på att hon var mellan två pojkvänner på nått sätt, ja du vet förhållanden och det är dramatiskt och det tar slut och det börjar nytt och sådär. Då hoppade skolan på henne direkt och kallade henne till psykologen som frågade om hon mådde så dåligt för att hennes pappa var homosexuell. För det var liksom skolans grej. Ungefär som att ’-Har du problem för att din pappa är bög?’ (dramatiskt)

Psykologens uttalande synliggör hur lätt människor tenderar att förklara det som avviker från normen som ett problem. Att psykologen härleder dotterns dåliga mående till pappans homosexualitet visar att det finns en stark diskurs om homosexualitet som något problematiskt. Hade psykologen inte känt till Åkes sexuella orientering hade dotterns mående kanske snarare förklarats i termer av till exempel psykisk ohälsa. I kontrast till psykologens föreställning säger Åke följande angående sina döttrars reaktioner på att han kommit ut som homosexuell.

Åke: Snarare är det så att när det gäller mina döttrar så tycker dom att det är skitkul för att nu får ju dom gå på pridefestivaler och dom får gå i prideparaden och gå på melodifestivaler och gå på en massa jävla... mina döttrar hänger med på såhär bögresteranger och liksom en massa glada människor, så för

dom är det snarare så att det har kommit in en massa glada människor i livet som inte fanns i radhusmiljön.

Att omgivningen förklarar olika händelser och beteenden utifrån sexuell orientering exemplifieras ytterligare i Nicklas citat nedan.

Nicklas: Om barnet [som är kille, vår anm.] kommer med en sidenklänning till dagis, då blir det så att det snurrar i mitt huvud att nu kommer alla andra föräldrarna tro att jag vill att han ska ha sidenklänning, eh... nu kommer det här tolkas på ett sätt som blir '-Ja men dom där bögarerna dom klär de stackars pojkarna i sidenklänningar' (skratt) Istället för att bara okej, det här vad barnet vill.

Nicklas är medveten om att det finns en heteronormativ diskurs och att han som homosexuell pappa riskerar att bli ifrågasatt enbart på grund av sin sexuella orientering. Hade Nicklas varit heterosexuell hade han förmodligen inte oroat sig för att pojkens bärande av klänning skulle kopplas samman med hans sexuella orientering. Lenz Taguchi (2004) skriver att diskurser essentialiserar vissa individer som det ena (t.ex. heterosexuell) eller andra (t.ex. homosexuell) med tillhörande specifika egenskaper. I det här fallet är Nicklas orolig för att barnets bärande av klänning ska härledas till honom som homosexuell (t.ex; Nicklas är homosexuell, därför är han feminin, tycker om fina klänningar och vill bryta mot könsnormer). Flera av våra informanter upplever att de som homosexuella föräldrar i större utsträckning än heterosexuella föräldrar har samhällets ögon på sig och att allt som inte upplevs vara fullt tillfredställande riskerar att förklaras med att informanterna är just homosexuella.

Sven: Jag tror att vi är än mer noga med att barnen ska vara korrekt klädda, att dom ska ha all utrustning med sig när det är utflykt på dagis, vi är med på alla föräldramöten till absurdum. Vi ser alltid till att dom är hela och rena i kanske större utsträckning än andra föräldrar just därför att vi lever med att... Okej, om någon tittar på vår familj utifrån är det minsann ingen som ska kunna säga det att '-Så där ser barnen ut bara för att dom inte har nån mamma.'

I exemplet ovan beskriver Sven hur han och hans sambo upplever att dom har högre krav på sig som föräldrar enbart av den anledningen att de är två homosexuella fäder och att deras barn inte har någon mamma. I citatet nedan ger Sven exempel på hur samma faktum också kan leda till något han ser som en fördel. De två citaten visar på komplexitet och på berättandets situationsbundenhet.

Sven: Det är såklart att vi alla är uppvuxna med schablonbilder av vad som är en mamma och vad som är en pappa. Jag och min sambo har sagt det att, vi behöver inte bry oss om det för vi är dom föräldrar vi är och vi kan aldrig leva upp till schablonen. Så på så sätt är vi frikopplade från normer, för vi är i alla fall udda i allas ögon så då kan vi lika gärna surfa på det. Vi är inte bundna av stereotypa föräldraroller, vi behöver inte bete oss stereotypt, vi kan sticka ut om vi vill, på ett eller annat sätt.

Det Carl säger i citatet ligger i linje med de studier vi presenterat som visar att homosexuella män som är föräldrar inte i samma utsträckning som heterosexuella män behöver anpassa sig till hegemoniska rollförväntningar och sociala maskulinitetsideal (Connell 1999). Detta ger dem större möjlighet att positionera sig som omsorgsgivande fäder och att förkroppsliga föräldraroller på ett icke stereotypt sätt (Goldberg 2010). Flera av våra informanter menar att de, eftersom de bryter mot normen om heterosexualitet, kunnat skapa en mer mångfacetterad papparoll. Detta stämmer överens med det som adoptivföräldrarna i Gianinos (2008) studie ger uttryck för. Det går också i linje med det som Auerbach m fl. (2005) benämner som hybrida och okönade föräldraroller. Ovanstående resonemang benämner Johansson (2004) som ett flexibelt faderskap som mer handlar om funktion än om kropp, mer om egenskaper än om kön och sexualitet.

En annan av våra informanter berättar att han vid tillfällena då han uttryckt en längtan efter barn, mötts av ifrågasättande blickar.

Christoffer: Ibland när vi pratade om att vi ville ha barn så såg man ju en del som tittade på oss '-Men varför då?' (skratt) Nej men inte att dom sa det men man kunde se det ibland i folks ögon och hur dom slog ned blicken eller att man såg hur de började tänka och lite sådär.

När vår informant och hans partner pratar om att de vill ha barn tvingas de förhålla sig till den starkt dominerande diskursen om föräldraskap som synonymt med heterosexualitet (Zetterqvist Nelson 2007). Vår informant utmanar diskursen när han som homosexuell och som man uttrycker en längtan efter barn. Detta eftersom han då intar en position som omgivningen inte tycker är hans att ta i anspråk (Goldberg 2010). Enligt Zetterqvist Nelson (2007) kan informantens yttrande om att vilja ha barn beskrivas som en form av motstånd mot den dominerande diskursen om föräldraskap. Det är dock inte säkert att informanten själv definierar sitt yttrande som ett aktivt motstånd utan enbart en längtan efter barn. Christoffer uttrycker i citatet nedan en möjlig förklaring till varför homosexuella män kan ifrågasättas som föräldrar.

Christoffer: Det här är ju en långtgående ganska jobbig analys men, män är ju djur och vi vill ha sex hela tiden och överfört då om två män är ihop, alltså bögar, då vill ju dom naturligtvis ha sex hela tiden och knulla dygnet runt (sarkastiskt). Att kombinera det med bilden att dom skulle vilja ha barn, det blir jättekonstigt (ironiskt). Dessutom kan ju homosexualitet i lite äldre människors huvuden ofta vara en perversion och nånting som inte är bra kopplat till sexualiteten, då blir det ju liksom att '-Men vänta nu, vill dom där som är perversa ha barn? Vad vill dom göra med barnen? Jo dom vill... ' eh... så dom där tankarna finns ju, även om alla kanske inte drar dom där resonemangen till den här yttersta spetsen. Jag knullar tyvärr inte flera gånger om dagen, vi är ungefär lika tråkiga som alla andra. (skratt)

Christoffers förklaring stämmer väl överens med Mallons resonemang om att det finns en mytbildning där män påstås ha en djurisk sexualitet de inte kan kontrollera. Myten säger också att män, speciellt homosexuella män, bara är sexuella och därför inte passar bra ihop med barn (2004). En annan förklaring till varför homosexuella män ifrågasätts som föräldrar kan vara att föräldraskap "av biologiska skäl" tenderar att konstrueras som en kvinnlig domän där pappor ses som sekundärföräldrar om ens närvarande (se analysens första tema) (ibid). Diskursen om föräldraskap som synonymt med heterosexualitet kan också ses som en förklaring till varför homosexuella fäder ifrågasätts som föräldrar. Mallon (2004) menar att heterosexualitet och föräldraskap i vår kultur är så intimt sammanflätade att homosexuellt föräldraskap verkar främmande, onaturligt och till och med omöjligt. När man, som i det här fallet, tänker och argumenterar i termer av vad som är naturligt och onaturligt menar Lenz Taguchi (2009) att man nästan kan vara säker på att det är en dominerande och normerande diskurs man har att göra med.

"Det viktiga är ju egenskaperna" – om sexualitet som obetydlighet

Som vi tidigare nämnt har vi ställt oss frågan huruvida det är relevant att överhuvudtaget studera föräldraskap utifrån sexuell orientering. Det är också en fråga vi diskuterat med våra informanter. En gemensam utgångspunkt för såväl oss som papporna i studien är att föräldrars sexuella orientering inte har betydelse för föräldraskapet i sig.

Nicklas: Alltså, som förälder... det viktiga är ju egenskaperna. Det viktiga är ju att man har en kärleksfull inställning till sina barn, sen om man råkar vara två män eller en kvinna och en man, det är sekundärt.

Tanken att alla homosexuella föräldrar skulle göra föräldraskap på precis samma sätt anser vi vara befängd och menar att man aldrig skulle komma på tanken att alla heterosexuella föräldrar skulle vara likadana. Den här ståndpunkten delar vi med samtliga informanter. Några av informanterna påpekar att de upplever att det *finns* en föreställning om homosexuella föräldrar som en homogen grupp. Ett av skälen till varför informanten Sven ville delta i vår studie var just för att han ville dekonstruera den föreställningen. Att studera föräldraskap utifrån sexuell orientering är alltså inte relevant i sig utan blir relevant först när det studeras i förhållande till dominerande diskurser. Vi har träffat åtta informanter som alla gör föräldraskap på olika sätt. Gemensamt för samtliga är dock att de delar erfarenheten av att behöva förhålla sig till diskursen om föräldraskap som synonym med heterosexualitet. De delar också erfarenheten av att i större utsträckning än heterosexuella par ha behövt planera sitt föräldraskap, och att det inte varit självklart att de skulle kunna bli föräldrar. Samtliga informanter tar också upp att de tänker att barn till homosexuella på grund av detta är väldigt efterlängtade, då förälder är något man kämpat för och verkligen velat bli. Som ett resultat av det menar informanterna också att många homosexuella föräldrar därför intar en närvarande och aktiv föräldraroll.

Sammanfattning

Nedan följer en sammanfattning av våra mest framträdande resultat.

Hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i förhållande till diskursen om moderskap

Samtliga pappor i vår studie har gett exempel på hur diskursen om modern som primär och fadern som sekundär tar sig uttryck i olika konkreta praktiker. De berättar också att de vid flera tillfällen reagerat på dessa diskurser. Informanterna finner sig inte i att definieras som sekundära föräldrar utan gör istället motstånd mot diskursen om moderskap som primärt föräldraskap. Vidare ifrågasätter de också att pappor och mammor förväntas ha olika könsspecifika roller i förhållande till sina barn. De själva positionerar sig istället som primära, givna och närvarande föräldrar. Diskursen om modern som primär är någonting som de på olika sätt förhåller sig till och som påverkar hur de själva positionerar sig, oavsett om det sker i form av motstånd eller i form av anpassning. Våra informanter ger exempel på tillfällen då diskursen om modern påverkat deras föreställning om sig själva som föräldrar. Några av dem berättar till exempel att de tidigt i sitt föräldraskap tvivlat på sin föräldraförmåga. Genomgående har de dock en tydlig tro på sig själva som föräldrar och genom att positionera sig som självklara och inte som 'något annat än mammor' utmanar de den genusordning som annars definierar moderskap som överordnat faderskap.

Hur homosexuella män förhåller sig till normer om familjebildning

Utifrån föreställningar och diskurser om den heterosexuella kärnfamiljen som den enda möjliga har många av våra informanter varken utgått från att de skulle, eller ens skulle kunna få barn. Efter olika processer har de dock sedan sett sig som både möjliga och givna föräldrar. För en av papporna i vår studie var diskursen om familjebildning som synonym med heterosexualitet så stark att han valde att leva ett heterosexuellt kärnfamiljsliv trots att han hela sitt liv definierat sig som homosexuell. Samma pappa gav också uttryck för att han när han lämnat sin fru och istället ingått i en relation med en annan man betraktades som mindre mogen. Informanterna i vår studie utmanar normen om den heterosexuella kärnfamiljen som överlägsen genom att inte göra anspråk på att själva kunna vara precis allt för sina barn. De förespråkar också vikten av att flera vuxna engagerar sig och är delaktiga i barnens liv. Vidare menar de att det inte heller behövs just en mamma och en pappa för att barn ska få vad de

behöver. Många av dem argumenterar också för att barns förebilder inte nödvändigtvis måste utgöras av deras föräldrar. Istället för att fokusera på vad förebilder har för kön menar de flesta av papporna i studien att man istället borde fundera över vilka egenskaper man vill att en förebild ska ha.

Betydelsen av sexuell orientering för homosexuella mäns föräldraskap

Papporna i vår studie ger uttryck för att de inte i samma utsträckning som heterosexuella fäder behöver anpassa sig till hegemoniska rollförväntningar och sociala maskulinitetsideal. På så sätt får de större möjlighet att positionera sig som primära föräldrar och att inta föräldraroller på ett ickestereotyp och mer mångfasetterat sätt, ett föräldraskap som inte är könsbestämt. Dock påpekar informanterna att de inte tror att föräldrars sexuella orientering har betydelse för föräldraskapet i sig. De åtta papporna vi har träffat gör föräldraskap på olika sätt. Gemensamt för samtliga är dock att de delar erfarenheten av att behöva förhålla sig till diskursen om föräldraskap som synonym med heterosexualitet och att deras föräldraskap riskerar att förklaras och ifrågasättas utifrån deras sexuella orientering. Informanterna delar också erfarenheter av att det i större utsträckning än för heterosexuella inte har varit självklart att de skulle kunna bli föräldrar och att barnen är väldigt efterlängtade.

Avslutande reflektion

Inom familjeforskningen har homosexuella fäder hamnat i skymundan. I Sverige finns bara en studie där man undersökt hur homosexuella män positionerar sig som föräldrar, men då i tre- och fyrklöverfamiljer. Hur homosexuella fäder konstruerar föräldraskap i konstellationer där det inte finns någon mamma har dock inte studerats. Vi ville därför inkludera också de männen. Vår ingång i ämnet grundar sig på ett kritiskt förhållningssätt till de dominerande föreställningar och normer som talar om vad en familj är och bör vara. Ett ifrågasättande av ett tvåsam, komplementärt föräldraskap bestående av en kvinna och en man som förväntas inta olika roller i förhållande till sina barn, en föreställning där mammor ses som primära omsorgsgivare och pappor som sekundära.

Vårt syfte är att undersöka hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i ett samhälle dominerat av en heteronormativ diskurs. Genom att presentera icke normativa familjeberättelser hoppas vi kunna öka handlingsutrymmet och antalet möjliga positioner för föräldrar oberoende av kön och sexuell orientering. De frågeställningar som legat till grund för uppsatsen är; Hur homosexuella män konstruerar föräldraskap i förhållande till diskursen om moderskap och diskursen om faderskap, Hur homosexuella män förhåller sig till normer om familjebildning samt Vilken betydelse sexuell orientering har för homosexuella mäns föräldraskap. Vår studie visar att informanterna positionerar sig som primära, givna och närvarande föräldrar och att de ifrågasätter och utmanar den genusordning som definierar moderskap som överordnat faderskap. Informanterna ifrågasätter också att pappor och mammor förväntas ha olika könsspecifika roller i förhållande till sina barn. Genom att visa på alternativa familjebildningar utmanar informanterna normen om den heterosexuella kärnfamiljens överlägsenhet. Informanterna ger uttryck för att de som homosexuella män har större möjligheter att positionera sig som primära föräldrar och att inta föräldraställningar på ett ickestereotypiskt och mer mångfasetterat sätt, att de har större möjligheter att konstruera ett föräldraskap som inte är könsbestämt.

Våra resultat stämmer i stor utsträckning överens med tidigare forskning där bland andra Goldberg (2010), Mallon (2004) och Zetterqvist Nelson (2006) har studerat homosexuella fäder som presenterar och positionerar sig som primära och självklara. Våra resultat visar vidare att de fäder vi studerat, inte i lika stor utsträckning som heterosexuella fäder, behöver anpassa sig till sociala maskulinitetsideal (Connell 1999). Genom ageranden och aktiviteter som gör motstånd mot eller utmanar normer om genus, sexualitet och traditionella familjekonstellationer dekonstruerar och rekonstruerar informanterna istället föreställningar om såväl kön, genus som familj vilket till stor del stämmer överens med den tidigare forskning vi tagit del av (Goldberg 2010; Mallon 2004; Schacher, Auerbach och Silverstein 2005; Weeks, Heaphy & Donovan 2001; Zetterqvist Nelson 2006). Våra resultat stämmer också överens med den enda svenska studie som fokuserat på homosexuella fäders föräldraskap där många av papporna positionerar sig som likvärdiga mammor med ett starkt känslomässigt behov av att vara med sina barn (Zetterqvist Nelson 2006). Att våra resultat i så stor utsträckning stämmer överens med tidigare forskning indikerar att studiens resultat har hög validitet (Wikström 2007). Det faktum att den heterosexuella matrisen varit så användbar i vårt uppsatsarbete menar vi argumenterar för dess giltighet. Våra teoretiserade

vardagsbegrepp har också varit applicerbara genom hela uppsatsarbetet vilket indikerar en hög reliabilitet (ibid).

Mallon (2004) skriver att männen i hans studie var påfallande lika kvinnor i sitt sätt att göra föräldraskap. Vi tänker att detta hör samman med att papporna gör anspråk på att vara primära föräldrar. De intar en position som annars är starkt förbunden med diskursen om att vara moder, vilket förutsätts vara synonymt med att vara kvinna. Vi menar att dominerande diskurser ofta verkar på detta sätt, att pappor istället för att definieras som primära, omsorgsgivande fäder istället konstrueras som något annat, utanför diskursen om fadern, i det här fallet som lika kvinnor. Istället för att utöka fadersdiskursen genom handlingar som utmanar rådande genusordningar blir handlingarna uppslukade av de dominerande diskurserna. I likhet med tidigare studier (Gianino 2008 ; Goldberg 2010; Schacher, Auerbach & Silverstein 2005) verkar det faktum att männen är homosexuella (eller att de lever i en samkönad relation) utgöra en möjlighet att blanda traditionella pappa- och mammroller till förmån för nya, hybrida, okönade och mer mångfasetterade föräldraroller. Det faktum att också männen i den tvåsamma homofäderfamiljen positionerar sig som givna och självklara tydliggör möjligheten att man som pappa kan vara allt i föräldrarollen. De informanter vi intervjuat som inte har en mamma i sin familjekonstellation oroar sig inte över att de inte har någon mamma (kvinna) i familjen. De har istället en tilltro till att själva kunna tillgodose barnens behov av omsorg. Samtidigt gör informanterna inte anspråk på att kunna vara allt för sina barn och belyser därför vikten av att som förälder också knyta andra vuxna till barnen.

Hälften av våra informanter ingår i en familjekonstellation där det enligt diskursen om modern inte finns någon primär förälder. Utifrån denna består istället homofäderfamiljen av två sekundärföräldrar. Männen i dessa familjer positionerar sig dock som primära omsorgsgivare och deras performativa handlingar och göranden undergräver således diskursen om mödrar som primära föräldrar. Senare forskning har fokuserat på hur föräldrar själva upplever och gör föräldraskap. I jämförande studier mellan homosexuella och heterosexuella pappor har man då funnit få skillnader i sättet att beskriva sitt faderskap. I Sverige har man inte tidigare studerat pappor som gör föräldraskap och familj i konstellationer utan någon mamma. Vi har därför velat göra detta och har genom att studera familjer där det inte finns någon mamma än tydligare kunnat visa hur fäder kan konstruera sig som primära föräldrar. Precis som vi inledningsvis skrev ville vi dekonstruera de föreställningar som finns om könat föräldraskap för att istället synliggöra andra sätt att vara förälder. Vår förhoppning är att vi med den här uppsatsen skulle kunna bidra till att öka möjligheterna för föräldrar att oavsett kön, genus, sexuell orientering och familjekonstellation kunna positionera sig som närvarande och primära föräldrar.

Om fler börjar ifrågasätta och inte längre betrakta diskursen om modern som primär som giltig skulle den som Johansson (2004) menar förlora legitimitet och vi skulle då kunna komma bortom traditionella uppfattningar om vad pappor och mammor är och bör vara (Weeks, Heaphy & Donovan 2001). Vår förhoppning är att vi med den här uppsatsen kan bidra till att skapa förutsättningar för en mer flexibel syn på kön, föräldraskap och familj, ett föräldraskap som i förlängningen inte handlar om kön och sexualitet utan om personer (Johansson 2004). I sitt föräldraskap upprepar informanter handlingar som tydligt visar att gränsen mellan manligt och kvinnligt är rörlig (ibid). Som en konsekvens av det menar vi, precis som Johansson, att också föreställningen faller om vad som annars konstrueras som en ”naturlig” fördelning av roller i en familj. Om distinktionen mellan faderskap och moderskap upplöses ökar möjligheterna för ett flexibelt föräldraskap som inte är förbundet med kön. Föreställningen om den heterosexuella kärnfamiljen dekonstrueras då också som överlägsen. Genom att visa på hur fäder positionerar sig som primära hoppas vi att fler pappor ska kunna

ta ett steg framåt istället för att definiera vissa handlingar som något som bara mammor kan göra.

Då många av våra informanter ger uttryck för att det nog är lättare för dem att som homosexuella män göra föräldraskap boende i en större stad skulle det vara intressant att jämföra om det är någon skillnad i hur homosexuella män boende i mindre stad eller på landsbygd positionerar och presenterar sig som föräldrar. Det skulle också vara intressant att studera surrogatföräldraskap utifrån föreställningar om, och juridiska aspekter på, vem som betraktas som mamma och pappa till ett barn och vilka rättigheter och vilket skydd som följer på det.

Referenser

- Ambjörnsson, F. (2010). En säker plats: Alternativa familjer, relationsanarki och flersamhet bland unga queeraktivister. Anne Banér (red.) *Barnets familjer ur barnkulturella perspektiv*. (s. 141-160). Stockholm: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.
- Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och kultur.
- Andersen, A J. (2003). *Menn skaper rom for foreldreskap og familie: farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Trondheim: Universitet.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (red.) (2007). *Diskursanalys i praktiken*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Carle, J (2004). Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. Månson, P (red.). *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. 6. uppl. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Connell, R. (1999). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.
- Eide, T. & Eide, H. (2006). *Kommunikation i praktiken: relationer, samspel och etik inom socialt arbete, vård och omsorg*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia. Band 1, Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Goldberg, A E. (2010). *Lesbian and gay parents and their children: research on the family life cycle*. 1st ed. Washington, DC: American Psychological Association.
- Halldén, G., Hydén, M. & Zetterqvist Nelson, K. (2003). Familjeliv och homosexualitet. Bäck-Wiklund, M. & Johansson, T. (red.) *Nätverksfamiljen*. (s. 172-192). Stockholm: Natur och kultur.
- Hill, H. (2003) Befria mannen: Försök till en ny genusordning. Johansson, T & Kuosmanen, J. (red.) *Manlighetens många ansikten: fäder, feminister, frisörer och andra män*. (s. 46-61). Malmö: Liber.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, T. (2004). *Faderskapets omvandlingar: frånvarons socialpsykologi*. Göteborg: Daidalos.

- Johnson, S M. & O'Connor, E. (2002). *The gay baby boom: the psychology of gay parenthood*. New York: New York Univ. Press.
- Kulick, D. (2004). Queerteori, performativitet och heteronormativitet - några grundläggande begrepp. Olsson, A-C. & Olsson, C. (red). *I den akademiska garderoben*. (s. 21-36). Stockholm: Atlas.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lamb, M E. (red.) (2010). *The role of the father in child development*. 5th ed. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons, Inc.
- Larsson, S (2005a). Kvalitativ metod. Larsson, S, Lilja, J, Mannheimer, K. (red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 91-128). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S (2005b). Teori, metod och empiri. Larsson, S, Lilja, J, Mannheimer, K. (red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 19-38). Lund: Studentlitteratur.
- Lenz Taguchi, H. (2004). *In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism*. Stockholm: HLS förlag.
- Mallon, G P. (2004). *Gay men choosing parenthood*. New York: Columbia University Press.
- Mattson, T (2005). *I viljan att göra det normala: en kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Malmö: Égalité.
- Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Rydström, J. (2004). Från fula gubbar till goda föräldrar: synen på sexualitet och genus i lagstiftning och debatt 1944-2004. Olsson, A-C. & Olsson, C. (red). *I den akademiska garderoben*. (s. 37-65). Stockholm: Atlas.
- Sjöberg, K. (red.) (1999). *Mer än kalla fakta: kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.
- Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Weeks, J., Heaphy, B. & Donovan, C. (2001). *Same sex intimacies: families of choice and other life experiments*. London: Routledge.
- Wikström, H. (2007). *(O)möjliga positioner: familjer från Iran & postkoloniala reflektioner*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet.
- Zetterqvist Nelson, K. (2010). Regnbågsfamiljer som en utmaning för föräldraskapets genus.

Anne Banér (red.) *Barnets familjer ur barnkulturella perspektiv*. (s. 111-140). Stockholm: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet.

Zetterqvist Nelson, K. (2007). *Mot alla odds. Regnbågsföräldrars berättelser om att bilda familj och få barn*. Malmö: Liber.

Vetenskapliga artiklar och offentliga publikationer

Armesto, Jorge C. (2002) Developmental and contextual factors that influence gay fathers' parental competence: A review of the literature. *Psychology of Men & Masculinity*. Vol. 3(2), July 2002, pp. 67-78.

Biblarz, J. Timothy & Savci, Evren. Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Families. *Journal of Marriage and Family*, 2010-06 (72).

Dunne, Gillian A. Dalton, Susan E. & Bielby, Denise D. (2000). Opting into motherhood; "That's our kind of constellation". *Gender & society*. 14(2000):1, s. 11-35 ; 36-61.

Gianino, M. Adoption and transformation: The transition to adoptive parenthood for gay male couples. *Journal of GLBT Family studies*, 2008 4, s. 205-243.

Hicks, Stephen Is Gay Parenting Bad For Kids? Responding to the 'Very Idea of Difference' in Research on Lesbian and Gay Parents. *Sexualities*. 2005 (8):2, s. 153-168.

Schacher, S.J., Auerbach, C.F., & Silverstein, L.B. Gay fathers expanding the possibilities for us all. *Journal of GLBT Family studies*, 2005 1, s. 31-52.

Zetterqvist Nelson, Karin. Att vara pappa i homofamiljer: berättelser om barn, mammor och familjeliv. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 2006 (13):1, s. 66-86.

SOU 2001:10. *Barn i homosexuella familjer*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

SOU 2005:4 *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Press, populärvetenskaplig litteratur dokumentär- och spelfilm

Agenda (2010): 26:e sept. Debattprogram, Sveriges Television.

Agenda (2010): 3:e okt. Debattprogram, Sveriges Television.

Gyllenberg, Eva-Karin (2006-10-03). *Hård kamp för ensam vårdnad*. Artikel, Dagens Nyheter [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://dn.se/sthlm/hard-kamp-for-ensam-vardnad-1.541073> [2010-10-06].

Hamrud, Annika (2005). *Queerkids - och deras föräldrar*. Stockholm: Normal. Populärvetenskaplig litteratur.

RFSL. *Insemination*. Information. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.rfsl.se/?p=1534> [2011-01-27].

RFSL. *Lagar*. Information. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.rfsl.se/?p=2840>

Nyblivna svenska pappor diskrimineras och förnedras (2006-08-05) Debattartikel, Dagens Nyheter. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/nyblivna-svenska-pappor-diskrimineras-och-fornedras-1.666721>. [2010-10-06].

Nilsson, Lena-Marie (2010-07-26). *Ännu inga adoptioner för homosexuella*. Artikel, Sveriges Television [Elektronisk] Tillgänglig: http://svt.se/2.34007/1.2087897/annu_inga_adoptioner_for_homosexuella [2011-01-27].

Regnbågsfamiljer (2004). Utbildningsradion. Dokumentärfilm.

Stenholm, Sara & Strömberg, Cecilia (2004). *Homofamiljer: guide i praktiska, juridiska och ibland absurda frågor för homosexuella som vill ha barn*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. Populärvetenskaplig litteratur.

The Forgotten (2004). Spelfilm.